

Terugkijken op de Floriade
Gedegen apitherapiecongres

Ambrosius: opa vertelt
Bijen houden in Midden-Amerika

Imkerjeugd deed mee in Praag
Van de NBV aan de formateurs

*bijen*houden

6e jaargang / nr. 11
november 2012

Nederlandse BijenhoudersVereniging



Ambrosius in het Bijenhuis – het spoor terug

Een Ambrosius siert deze maand ook de voorplaat. Allemaal geen toeval, want 7 december is de naamdag van de beschermheilige van de imkers. In 2008, bij de facelift van de expositieruimte van het Bijenhuis, bouwde timmerman Cees Heikamp dit stuk loodzware Luxemburgse zandsteen in in de kathedraal daar. Enkele 'Vrienden van de Ambrosiushoeve' hadden de steen meegebracht uit Hilvarenbeek nadat in 2004 het bijenpraktijkonderzoek was overgeheveld naar Wageningen en er een einde kwam aan de Ambrosiushoeve – en daarmee aan de begunstigersvereniging 'Vrienden van'. De steen had daar jaren in een gangetje gestaan. Kees van Heemert, tot 1990 in Hilvarenbeek directeur, herinnert zich dat hij de steen 'per as' omstreeks 1985 samen met twee sterke medewerkers bij een imker heeft opgehaald.

In het blad Bijen van oktober 2004 lezen we bovendien dat de eerste penningmeester van de Vrienden (wie?) de heilige ooit (wanneer?) in veiligheid heeft gebracht bij de sloop van een katholieke kerk in Wouw (ZW-Brabant). Het verweerde relief is toen door een Bossche beeldhouwer zo goed mogelijk gerestaureerd. In dat artikel is aan het woord Bas Gouda, nu overleden, een van de eerste 'Vrienden' en later markante gids bij de Bijenhuisexpositie. Het beeld zou gezien het materiaal uit de 15e eeuw stammen.

Inhoud

- **Floriade**
Vrijwilligers: moe maar (meestal) voldaan *Jan Schrage*
- **Bijenproducten**
Apitherapie op Vlaams imkerscongres *Kees van Heemert*
- **Buitensnippers**
- Leerzame websites *Kees van Heemert*
- Bijen vallen op zoete kleurtjes
- **Boekbespreking**
Zaadbommetjes *Linda Bierings*
- **Ambrosius**
Een gouden legende *Bart de Coö*
- **Imkerpedia.nl** *Albert Stoter*
- Separeren
- Snelgrovebord
- **Stadsimkers-interview**
Imkeren voor de toekomst *Carijn Beumer*
- **Imkeren ver weg**
Bijhouden in de Dominicaanse Republiek *Jaap van Vliet*
- **In memoriam**
Anneke van Heest *Rob Plomp*
- **Bijengezondheid**
Neonicotinen en honingbijen (2) *Henk van der Scheer*
- **Bij en maatschappij**
B-towers in Zeeuws-Vlaanderen *Henk van der Scheer*
- **Detail**
Bloemblaadje *Mari van Iersel*
- **Uit de imkergemeenschap**
International Meeting of Young Beekeepers 2012 *Leon Gütz*
- **Op herhaling**
Bijhouden in november *Leo van der Heijden*
- **Oproep**
Doe-het-zelvers gezocht *Bart de Coö*
- **Foto van de maand**
- **Verenigingsnieuws**
- Cursussen - Vraag & aanbod - Brief aan formateurs -
Familieberichten - Contributie 2013 - Adressen - Agenda

Colofon

- 3 **Bijhouden, maandblad voor bijenhouders**
Jaargang 6, nummer 11, november 2012 ISSN 0926-3357.
- 6 Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één maandblad) in een oplage van 6.300 ex.
- 7 **Hoofdredacteur**
Tineke Brascamp-van der Lee
- 8 **Redactie**
Bart de Coö, Kees van Heemert, M.J. van Iersel, Henk van der Scheer, Adindah Visser.
- 9 **Vaste medewerkers**
Leo van der Heijden, Nienke de Jong (register), Albert Stoter, Ton Thissen, Hayo Velthuis, Bertus Wieringa
- 10 **Redactie & administratie**
11 Marga Canters (secr.), Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijenhouders.nl
12 bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. **Bijhouden**.
14 **Tarieven voor handelsadvertenties** op aanvraag bij de redactie.
14 **Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod'** € 10 per 20 woorden, elk extra woord €0,25. Betaling bij opgave.
- 15 Alle in **Bijhouden** gepubliceerde meningen en inzichten zijn voor rekening van de auteurs. De redactie beslist over plaatsing van kopij en behoudt zich het recht voor bijdragen zo nodig in te korten of te redigeren. De inhoud van advertenties valt buiten verantwoordelijkheid van de redactie. Overname artikelen en illustraties na voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding. De recentste versie van het Groene Boekje wordt aangehouden.
- 17 **Kopij moet uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijnen worden aangeleverd bij Marga Canters. Voor opgave en betaling van advertenties geldt vier weken.** Tekst per e-mail. Digitale foto's (resolutie 300 dpi bij 10 x 15 cm) per e-mail of upload. Aankondigingen en berichten uit de vereniging graag beknopt houden.
- 21 **Vormgeving en opmaak** GAW ontwerp en communicatie
- 22 **Druk** BDU Grafisch bedrijf BV, Barneveld

Jaarkleuren

De jaarkleuren zijn als volgt. De jaren eindigend op
0/5: ■ | 1/6: ■ | 2/7: ■ | 3/8: ■ | 4/9: ■



Omslagillustratie: Ambrosius
zie ook pag. 9

foto: Jeroen Vorstman



Foto Arjen Faber

Vrijwilligers: moe maar (meestal) voldaan

Op 7 oktober om 7 uur 's avonds was het voorbij, de Floriade 2012. Een half jaar genieten van een prachtig evenement zit erop. Tijdens de slotceremonie werd bekend gemaakt dat het Bijenpaviljoen in de prijzen is gevallen. Het paviljoen verwerfde een certificaat in de categorie Presentatie Organisatie.

Voorzitter Jan Slots van het Bijenpaviljoen nam het certificaat met bijbehorend kunstwerkje, een gestileerde bloem uitgevoerd in glas, trots in ontvangst. De prijs geldt wat ons betreft vooral de ruim 500 vrijwilligers die het afgelopen half jaar onze bezoekers enthousiast hebben ontvangen en over nut en noodzaak van onze honingbij hebben verteld. Als bestuur van Stichting Bijenpaviljoen Venlo 2012 spreken we onze grote dank uit aan iedere vrijwilliger die heeft meegeholpen aan dit mooie resultaat.

Op dit moment wordt het park in Venlo ontmanteld. Ook het Bijenpaviljoen wordt afgebroken, de tuin opgeruimd. De bestemming van het paviljoen is Buitenplaats Vaeshartelt te Maastricht, waar het wordt herbouwd in de nieuwe Bloemenheuf. Imkers gaan er vanaf voorjaar 2013 weer bezoekers ontvangen en vertellen over onze bij. In dit artikel blikken we samen met een aantal vrijwilligers terug op het afgelopen half jaar.

Be a bee

Anja Akkermans uit Weert was zo'n enthousiaste vrijwilliger. Zij ving bezoekers op bij de ingang van de tuin en trok de aandacht door groepen te verwelkomen met een gastvrij: "Ik verwachtte jullie al". Dan krijgt de eerste bezoeker uitleg over de scanner. Daarmee gaat ie, als was hij een bijtje, in de tuin virtueel op zoek naar nectar en stuifmeel en meet de waarde van planten als

drachtplant. Anja maakte wel mee dat mensen schrokken van de bijen die vlakbij de ingang toch wel echt dichtbij vlogen. Voordat ze een bezoeker gerust kon stellen zei de vriend aan haar zijde al: "Niet bang zijn. Dit zijn computerbijen". Anja: "Uiteraard was dit een gelegenheid hem even terug te roepen en te vertellen dat er geen computerbijen waren, maar wel gechipte. De verrassing en verbazing waren groot en hij was nieuwsgierig naar de weergave op het scherm binnen."

Het weer was het afgelopen halfjaar nogal grillig, van bittere kou tot verzengende hitte. Anja: "De meest trieste dag was maandag 4 juni. Kinderen dropen van de regen. Hoewel de juf in veel geval-



foto's Jan Schrage en Rob Nijman

Dit meisje was een van de 60.000 'bijen' die de nectar- of pollenkwaliteit van de tuinplanten met haar scanner opnam. (Zou ze net als een bij nog weten welke plant het was? Voor het beplantingsoverzicht zie bijenpaviljoen.nl). Het scanidee kwam van paviljoeninrichter Janicke Kernland en trok heel veel bezoekers.

Feiten en cijfers

Vrijwilligers

Ongeveer 500 ambassadeurs hebben in het bijenpaviljoen de bijenhouderij vertegenwoordigd. Het doel om bezoekers uit de hele wereld het leven van de bij en nut en noodzaak van onze honingbij uit te leggen lijkt met 600.000 paviljoenbezoekers meer dan gehaald.

Honing slingeren

Zowel begin mei als eind juni zijn er workshops honingslinteren gegeven aan schoolkinderen, 35 sessies aan ongeveer 800 kinderen. De workshops waren in het Zenpaviljoen en werden bij toerbeurt verzorgd door Jan Caris, Maartje Kamphorst, Joep Verstegen en Jan Schrage uit Horst.

Het bijenvolgsysteem met chips

Zoals bekend heeft het bedrijf Nspyre samen met studenten van de Fontys Hogeschool in Eindhoven een systeem gebouwd om bijen te volgen. Op een groot scherm zagen we Babette, Marlou, Jenny en Maja – en later hun opvolgsters – waren vertrokken en teruggekomen. Een optische bijenteller telde alle vliegbewegingen. Halverwege september kopte imker Egbert Touw van Nspyre in zijn blog “36 miljoen reisbewegingen”. In zes maanden tijd vlogen de Nspyre IT-bijen ruim 100 miljoen airmiles. Aangezien bijen tijdens het foerageren hun eigen brandstof verzamelen dat met zonne-energie met behulp van bladgroen aangemaakt is, zou je kunnen zeggen dat bijen CO₂-neutraal vliegen. Sterker nog, het overschot aan brandstof wordt netjes opgeslagen om

het bijenvolk gedurende de koudere maanden van het jaar van warmte en energie te voorzien. Het ultieme voorbeeld van een ‘Smart Grid’, optimale energiehuishouding met decentrale energievoorziening en de bij als onmisbaar meet- en regelsysteem.

Gasten en ontvangers

De Floriade was 186 dagen open voor bezoekers. Totaal hebben 2.046.684 mensen van over de hele wereld de Floriade bezocht. Ongeveer 650.000 daarvan bezochten het Bijenpaviljoen. Ruim 63.400 bezoekers hebben virtueel nectar of stuifmeel verzameld met de handscanners. Van de producten die in het paviljoen zijn verkocht was het zakje honingdrop het meest populair: daarvan gingen er bijna 10.000 over de toonbank.

len het liefst wilde doorlopen, waren er kinderen ongehoorzaam en liepen toch binnen. Ze kregen een scanner, uitleg en scanden de tuin op zoek naar nectar en stuifmeel. Al snel klonken er dan enthousiaste kreten. Gelukkig gingen de meeste leerkrachten overstag. Ondanks het weer waren de meeste bezoekers opgewekt en positief!”

Competitie

Maartje Kamphorst uit Horst vertelde me: “Het uitlezen van de scans leidt zo nu en dan tot hilariteit. Een groep mannen vond het geen enkel probleem dat er in hun groep een paar luie bijen zaten die weinig gehaald hadden. Maar schooljongens spraken af om nog een keer de scanronde te lopen als het wat minder druk was. Dit om nog even hoger te scoren.

Niet iedereen vindt het even gemakkelijk om de barcode te scannen. Een opmerking van een vrouw tegen haar man in het begin van de tuin: *Hè hè heb je het eindelijk door? Arme man.*”

Zij maakte ook een klein drama mee: “Een jongen, leeftijd basisschool, had de ronde gedaan als bijtje, samen met zijn zusje. Zij had meer punten gehaald en hij plofte bijna van teleurstelling. Later in de middag kwamen beiden weer om de scans uit te laten lezen. Maar toen lag de computer er even uit en er viel niks uit te lezen. Ik vertelde de jongen dat hij het fantastisch had gedaan. Met een honingdropje toe was ieder weer tevreden. Opvallend was trouwens dat de meisjes het vaak beter deden dan de jongens.”

Partners mee

Sommige dagen draaiden partners van imkers ook mee in de bezetting. Uit Schayk was er Jan van Summeren, samen met twee collega-imkers en echtgenotes. Jan: “Het was een heel mooie ervaring. Er zijn ook veel imkers in het Bijenpaviljoen op bezoek geweest. Ook die waren enthousiast. We kregen veel complimenten: *goed voor elkaar, het ziet geweldig uit, heel mooi.*” Sarah Banziger, beginnend imker uit Wellerlooi, herinnert zich twee oude dames uit Australië. “Ze wilden graag wat spulletjes

kopen, maar waren zich zeer bewust dat ze geen honing of was of andere bijenproducten mee terug mochten nemen. Dit vanwege de varroamijt, die daar nog niet is. Het trof me dat ze dat risico zo goed beseften. Ook een bijzondere ontmoeting had ik met een meisje dat mij heel trots kwam vertellen dat zij Bijtje heette.”

Diverse afdelingen riepen hun leden op om te helpen, bijvoorbeeld Den Haag, Gorssel, Driebergen, Ede, Berkelland, Ruurlo. Als dat nodig was konden we een beroep doen op leden van afdelingen in de buurt van Venlo, zoals Horst e.o., Sevenum/America, Leudal. Ook imkers uit België en Duitsland sprongen bij. Mensen die elkaar niet kenden, werkten al na een half uurtje als een ervaren team, waarbij het enthousiasme er vanaf spatte.

Het verhaal van de imker zelf

Luuk Hillebrands uit Stadskanaal heeft vijf dagen paviljoendienst gedraaid. “De opzet was om het paviljoen zijn eigen verhaal te



foto's Jan Schrage en Rob Nijman

In de rij om te helpen slingeren bij de Horster imkers in het Zenpaviljoen en natuurlijk ook proeven. Honing zo uit de slinger is veel lekkerder dan uit een potje, zo bleek uit plaatselijk onderzoek

laten vertellen en zo de bezoeker het bijengevoel te laten beleven. Toch denk ik dat het goed was dat er imkers waren, die er hun eigen verhaal in brachten". Luuk gaat verder: "Het samen zijn en samenwerken met collega-imkers vond ik erg leuk, leerzaam en vooral gezellig". Op een regenachtige dag kreeg hij een heel bijzondere vraag: "Een mevrouw kijkt ietwat schichtig om zich heen, voor ze mij aanspreekt. Zou ze mij een vreemd voorstel willen doen? Dan stelt ze de vraag, die in deze specifieke omgeving haar omzichtige gedrag verklaart: *Ik durf het haast niet te vragen, maar verkoopt u ook mierenlokdoosjes?*"

Jan Mansier uit Ruinen was vier dagen gastheer. Jan: "We hebben duizenden bezoekers langs gehad, waarvan de helft buitenlanders. Zonder wat Duits en Engels kon je niet goed functioneren, terwijl enige kennis van het Frans ook wel handig was. We hadden het zo druk, dat we geen tijd hadden om zelf de Floriade te bekijken. Als vrijwilliger hadden we eigenlijk wel gerekend op een vrijkaartje om er later nog eens in alle rust de ronde te doen, maar dat zat er helaas niet in. Toch, al met al een leuke ervaring, die ik niet graag had willen missen."

Het tweede weekend in september stonden Paula en Loek Engels uit het Limburgse Beek in het paviljoen. Loek: "Het was erg warm en heel erg druk. We hebben veel reclame gemaakt voor het aanplanten van drachtplanten, zodat de bijen daar nectar en stuifmeel kunnen vinden. Mensen reageerden verbaasd, maar ook vol goede voornemens om op die simpele manier de bijen te helpen."

Een tweede leven

Begin oktober zijn alle apparatuur en de restvoorraad uit het paviljoen vertrokken. Daarna zijn de leerlingen van het Bouwopleidingscentrum Horst aan de slag gegaan om het af te breken en weer op te bouwen op Vaeshartelt. Hier krijgt ons paviljoen, nadat het bestendig is gemaakt voor de komende jaren, een tweede leven. Imkers van de afdeling Mergelland gaan het beheeren en maken er een educatief centrum van. Alle techniek gaat mee, behalve het elektronische bijenvolgsysteem van Nspyre. Dit gaat naar Praktijkcentrum Bijenteelt 't Zoemhukske te Horst. Zo gebeurt wat tevoren het plan was: hergebruik na de Floriade, volgens het moderne principe van het hele expositieterrein: cradle-to-cradle. ■



Bijen en design, een impressie van de innovatieve door bijen geïnspireerde ontwerpen van studenten van de Academie Beeldende Kunsten en Design in Maastricht. Tweede van rechts het armbandje 'Bijendans' van Maartje de Kam, dat ook in het winkeltje werd verkocht



"Kijk, daarop druk je en dan krijg je een rode lijn over de barcode op het bordje." Even rekenend is die uitleg per vrijwilliger gemiddeld honderd maal gegeven. Er waren scanners voor stuifmeel en andere voor nectar. "Vergis je niet, anders kost je dat drachtpunten"

Foto's Er zijn veel foto's gemaakt in het paviljoen en de tuin. Deze zijn te zien op en te downloaden van www.bijenviljoen.nl.

Gevonden voorwerpen In het paviljoen (werkruimte) zijn twee zonnebrillen, een opzetzonnebril, een kindervestje en truitje gevonden. Stuur even een mailtje naar secretaris@bijenviljoen.nl en het wordt aan de rechtmatige eigenaar toegezonden.



Binnen te koop: honing, wasfiguren, honingdrop en zakjes gedroogd fruit. Voorts o.a. de USB-stick van hulporganisatie Cordaid, met filmpjes van honingogstende imkers in Zambia, Honduras en Indonesië. Een deel van de opbrengst is voor ontwikkeling van kleinschalige bijenhouderij daarginds

Apitherapie op Vlaams imkerscongres

Van apotheek naar apitheeek?

In de prachtige, 600 jaar oude abdij Herkenrode in Hasselt in België werd op 22 september een congres gehouden over apitherapie. Bijhouden kwam luisteren.

Organisatoren waren de Koninklijke Vlaamse Imkersbond, die 100 jaar bestaat, en de Limburgse Imkersbond. Maar liefst zo'n 750 imkers inclusief aanhang waren er op af gekomen, onder wie enkele Nederlanders.

Wondbehandeling met honing

Hilde de Rooster van de faculteit Diergeneeskunde in Gent sprak over het gebruik van honing bij kleine huisdieren. Ze beschreef de effectieve behandeling van allerlei wonden en aandoeningen met honing(verbanden). Voordelen zijn de antimicrobiële werking, goede afsluiting van de wond door de honingdressing, weinig verkleving van honingverband met de wond, weinig bijwerkingen en geen resistentieontwikkeling bij bacteriën. Een ander voordeel is de prijs. Die ligt lager dan die van een behandeling met officiële diergeneesmiddelen. Zoals eerder in *Bijhouden* (nr 10 van 2010) gepubliceerd, zijn er in verschillende laboratoria wel nieuwe ontwikkelingen op het gebied van honingpreparaten voor medicinale doeleinden bij de mens.

Honingzalf wordt commercieel

De tweede spreker was Joost Postmes van de Nederlandse firma Triticum. Die brengt op honing gebaseerde producten voor de medische wondzorg op de markt. Met L-Mesitran-honingzalf, gebaseerd op het natuurproduct honing, is Triticum bekend geworden. Het product is nu in meer dan 30 landen gepatenteerd en als medisch hulpmiddel toegelaten. Net als bij propolis zullen middelen op basis van honing nooit de status van geneesmiddel bereiken. Dit vanwege de te grote variabiliteit van het natuurlijke uitgangproduct. Mesitran is breed inzetbaar als antibacteriële wondzalf, die ook schimmelwerend is, geurtjes neutraliseert en ontstekingen remt. Een bijkomend pluspunt is dat er geen bacterieresistentie kan optreden.

Daarom zijn middelen op basis van honing belangrijk bij de bestrijding van infecties waarbij multiresistente ziekenhuisbacteriën voor ellende zorgen. Wel is de oorsprong van de gebruikte honing belangrijk: deze moet een EKO-keurmerk hebben en monofloraal zijn, d.w.z. afkomstig van [bepaalde] bloemen van een en dezelfde soort. Ook mogen er geen endosporen van de bacterie *Clostridium botulinum* in de honing zitten. Die worden gedood door bestraling met gammastralen. Verder onderzoek vindt er momenteel plaats naar besparing van productiekosten. Getracht zal worden om de Amerikaanse markt te bewerken, maar dat is zeer lastig vanwege de vele veiligheidseisen.

Propolis: meer onderzoek nodig

De derde spreker was Wiebe Braam, bekend van het boekje 'De geneeskraft van propolis'. Dat verscheen in de jaren tachtig en feitelijk is er sindsdien niet veel onderzoeksnieuws geweest. Ik herinner me van die publicatie dat propolistinctuur goed werkt tegen de virale infecties zoals aften in de mondholte. Ook tegen verschillende andere aandoeningen wordt het product gebruikt, maar vaak is er onvoldoende wetenschappelijke onderbouwing. Sinds enige tijd wordt wereldwijd meer onderzoek gedaan en verschijnen er nu meer publicaties in medische en chemische tijdschriften over de werking en de samenstelling. Datzelfde geldt voor middelen op basis van honing, of honing in combinatie met propolis. Men wil uiteindelijk medische hulpmiddelen ontwikkelen die hun plaats krijgen naast reguliere geneesmiddelen.

Toch warme melk met honing?

Toevallig verscheen tijdens het congres een artikel in een landelijk dagblad met de titel: 'Voorgescreven maar te licht bevonden'? Het ging over bevindingen van medische specialisten dat verschillende veelgebruikte medicijnen als statines, bloeddrukverlagers, maagzuurremmers en slaapmiddelen niet altijd doen wat ze beloven. Of men laat ze staan omdat er angst is voor bijwerkingen. Het is natuurlijk

heel interessant dat er vanuit de traditionele geneeskunde, altijd afwijzend jegens de alternatieve middelen, nu soms ook bij bepaalde ingeburgerde medicijnen twijfels over de werking rijzen. In het geval van slaapproblemen - als voorbeeld - stelde een bekende hoogleraar psychofarmacologie vast dat de meerwaarde van slaapmiddelen als de benzo's (o.a. diazepam) niet meer opwegen tegen de risico's zoals verslavende werking en gewenning. Het is misschien (letterlijk) wat goedkoop om nu maar te adviseren: neem warme melk met honing. Maar in de toekomst worden bij een aantal klachten misschien wel middelen op basis van honing of propolis voorgeschreven. Natuurlijk na voldoende onderzoek.

Goede organisatie

In de middag was er uitleg over het zelf maken van propolis- en honingpreparaten. Het was erg dringen, want de belangstelling voor thuisbereiding is groot. Het was zeker ook de moeite waard om een wandeling door de mooi aangelegde tuinen met drachtplanten te maken en een kijkje te nemen in de bijenstal van de plaatselijke imkervereniging. De dag werd afgesloten met een honingkeuring en de bekroning van het mooiste honingetiket. Al met al een geslaagde dag voor de bezoekers, goed georganiseerd met tussen de middag een Bourgondische Belgische BQ. ■



Buitensnippers

Kees van Heemert

Leerzame websites

Ook bijdeskundigen gebruiken het web om kennis te delen. Soms om als onderzoeker gegevens van bijenhouders te verzamelen, soms om vergaarde kennis aan leergierige imkers of imkers in spe door te geven. Hieronder beschrijf ik drie buitenlandse sites, waarvan sommige ook met Nederlandse pagina's.

In Duitsland: Fit Bee

Op <http://fitbee.net/startseite> (met Nederlandse tekst) is actuele informatie te lezen over een Duits project dat de bijenhouderij weer gezond moet maken. De coördinatie is in handen van het instituut voor bijenteelt in Hohenheim. Doel is om beter inzicht te krijgen in het ingewikkelde samenspel tussen bijen, bijenziekten en omgeving. Als dat lukt, kunnen de voorwaarden voor een gezonde bijenkast beter gedefinieerd worden en gerichte maatregelen genomen worden om daaraan te voldoen. Een aantal Duitse bijenteeltinstituten en bedrijven werkt in Fit Bee samen, met steun en geld van het Federaal agentschap voor landbouw en voedselvoorziening en het Ministerie van voedsel, landbouw en consumentenbescherming. Er zijn zeven modules. In elk daarvan worden verschillende relevante interacties in en om het bijenvolk onderzocht. Zo komt er onderzoek naar nieuwe spuittechnieken die bijenveilig zijn, residuen in honing worden geanalyseerd en bekeken wordt hoe aan bestrijdingsmiddelen afstotende stoffen toegevoegd kunnen worden om zo bijen weg te houden bij bloeiend gewas. Regelmatig komen er onderzoeksresultaten op de site. Op dit moment staan er artikelen van het internationale congres EurBee (European Society for Bee Research). Dat werd in september in Duitsland gehouden.

In Amerika: Bee informed

Deze activiteit, beschreven op: <http://beeinformed.org/> is te vergelijken met het bovengenoemde Fit Bee-project in Duitsland. Het initiatief komt uit de bijenhouderij, gesteund door de Amerikaanse centrale overheid. Een team van bekende onderzoekers begeleidt het. Onder de vlag van Bee Informed worden

gegevens verzameld over wintersterfte, bedrijfsmethoden, honingproductie, gebruik van bestrijdingsmiddelen buiten en diergeneesmiddelen in de kast. Ook wordt gekeken naar het gebruik van volken voor de bestuiving. Daaruit kunnen conclusies worden getrokken over de effectiviteit van verschillende bedrijfsmethoden in zoveel mogelijk regio's. Daar kunnen imkers hun voordeel mee doen. De aanpak doet denken aan de inventarisatie in Nederland door het NCB, maar dan veel breder en met de inzet van bijenspecialisten die ook het veld in gaan. Tot 1990 gebeurde dat ook in ons land. De overheid zette teams in om de bijenstapel te onderzoeken op ziekten en andere problemen.

In Californië gaan speciale controleteams op pad vooral vanwege het belang van de bijen voor de bestuiving.

Op de site is veel informatie te vinden: artikelen, video's over ziekten, biologie, koninginnenteelt etc. Een aardigheidje krijg je te zien via een link naar <http://honeybeenet.gsfc.nasa.gov/index.htm>. Hier lezen we hoe een groep van 30 imkers met behulp van NASA-gegevens informatie verzamelt over regionale nectarstromen. Via satellietbeelden wordt bekeken of er vegetatieveranderingen optreden als gevolg van gewijzigd landgebruik en een eventuele klimaatverandering en of daardoor nectarstromen naar plaats en tijd mogelijk veranderen. In relatie hiermee is weer na te gaan in welke mate dit invloed heeft op de honingproductie. Ook hoopt men met gegevens over vegetatieveranderingen een indruk te krijgen in hoeverre in Noord-Amerika de geafricaniseerde bij naar het noorden kan opschuiven.

HOBOS internationaal

Aan de universiteit van Würzburg (D) is een mooie onderwijsite ontwikkeld over honingbijen: HOBOS, HOneyBee Online Studies (www.hobos.de/de/studenten/ueber-hobos/portrait.html). Er is ook een Nederlandse versie. In 2006 begon bijenonderzoeker Tautz met deze interactieve onderwijsvorm, een goed voorbeeld van e-learning: leren via internet. In Bijenhouden 2011#6 (p. 18-19) stond een stukje over deze moderne vorm van kennisoverdracht. Tautz kreeg een prijs van de Duitse onderzoeksorganisatie DFG

voor het stimuleren van de communicatie tussen de wetenschap, de media en het grote publiek.

HOBOS is een overzichtelijke site voor leerlingen en leerkrachten, studenten, onderzoekers én imkers. Via internet kunnen schoolklassen in negen landen in hun eigen taal de site en het leven in een bijenvolk live bekijken. Met webcams in en op bijenkasten zie je bijen in en uit de kast lopen. Met een speciale (infrarood)camera kan ongestoord in close-up bekeken worden hoe bijen zich tussen de raten bewegen. Voor elk wat wils: foto's, video's, tekst, data en veel studiemateriaal. Veel informatie en onderwijsopdrachten zijn te downloaden. Leerling en leraar kunnen in hun virtuele school interactief lesmateriaal gebruiken. Ook actuele wetenschappelijke publicaties van de BEEgroup van de Universiteit van Würzburg zijn er op te halen, bijvoorbeeld een artikel over de voedingswaarde van maïsstuifmeel voor bijen, een actueel onderwerp. ■

Bijen vallen op zoete kleurtjes

In Ribeauville (Elzas), ontdekten imkers onlangs tot hun schrik dat de honing van hun bijen een vreemde kleur had. Nader onderzoek wees uit dat bijen in de omgeving van een biogasinstallatie, 4 km verderop, waarschijnlijk van afval van de M&M-fabrikant Mars gesnoept hadden. Het afval wordt er kennelijk gebruikt voor de productie van bio-energie. Maar omdat de zoetigheid daar open en bloot op het terrein lag, kwamen ook de bijen uit de buurt eens een kijkje en een hapje nemen. Hun groene en blauwe honing was een grote verrassing voor de imkers. Ook al was het echte honing, ze was duidelijk niet verkoopbaar. Biogasbedrijf Agrivalor besloot voortaan het M&M-snoepafval af te dekken om verder bijenbezoek te voorkomen. ■

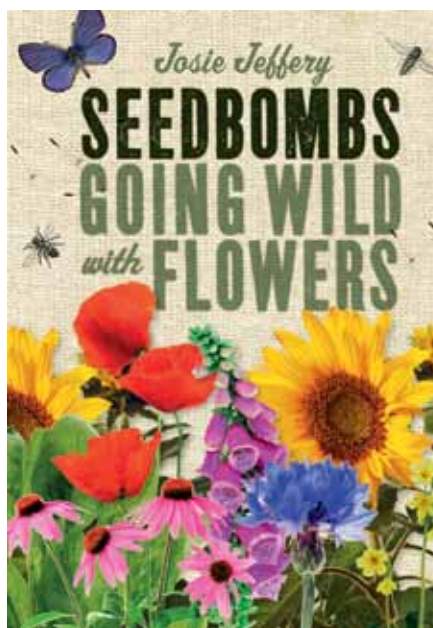
foto: Kees van Heemert



Zaadbommetjes

Linda Bierings

Zaadbommetjes? Wat zijn dat? Het is de nieuwste trend binnen het guerrillatuinieren. Maar wat is dát dan weer? Guerrillatuinieren ofwel 'guerrilla gardening' is erop gericht om de stad groener te krijgen door in de openbare ruimte (illegaal?) bloemen en planten neer te zetten. De zaadbommetjes van Josie Jeffrey zijn een uitkomst om bloemen te krijgen op plekken waar je niet kan komen zoals braakliggende terreinen achter een hek. Zaadbommetjes zijn simpel te maken. Je hebt een beetje water, (bemeste) aarde, bloemzaadjes en kleipoeder nodig. Dit laatste kan ook pulp zijn van bijvoorbeeld eierdozen. Als het maar iets is dat als het nat wordt uit elkaar valt. Kleipoeder is lastig te krijgen (pottenbakwinkel) en mag je niet inademen. Het leuke is dat je eindeloos kan variëren in het soort bommetjes dat je maakt. Groentebommetjes, kruidenbommetjes,



bloemenbommetjes. Als imker maak je natuurlijk bijenbloemenbommetjes. Heerlijk met je vingers in de smurrie kneden, balletjes rollen en laten drogen. Je kunt ze de hele winter bewaren. Als ze weer nat worden gaan ze kiemen. Handig is dat ze hun eigen voeding al bij zich hebben in de vorm van aarde en kleipoeder.

Josie Jeffrey heeft een zeer sympathiek boekje gemaakt met veel foto's en een speelse lay-out, getiteld: *Seedbombs, going wild with flowers*. Vooral het idee om zelf je zaadjes te gaan oogsten is uitermate educatief want tegen de tijd dat je bijvoorbeeld een margriet gaat oogsten moet je wel weten hoe die er dan uit ziet. Als je met kinderen (of zelf) eigen zaadbommetjes gaat maken, is dit een activiteit die je het hele jaar kan bezig houden. Kijken waar de bloemen staan die je wilt oogsten, onthouden waar ze staan en eventueel markeren, terugkomen als de zaadjes rijp zijn, eventueel nog laten drogen, er zaadbommetjes van maken en in het voorjaar: gooien maar! Maar wel met verstand. ■ *Tirion Natuur, mei 2012, 128 pagina's € 14,95. Verkrijgbaar in de boekhandel en bij bol.com. ISBN 9789052108735*

advertenties

BEE-BUZZ
Omdat de jeugd en de bijen de toekomst hebben!

WE BEE THE FUTURE

Samen met imkerverenigingen bouwen we aan de toekomst. Laat de BEE-Buzz in actie komen en spaar daarom BEE-Points. Met Imkerij de Werkbij bent u aan zet in de slag om de jeugd!

Meer weten? Kom gerust eens langs. Met elkaar zetten we leuke activiteiten op.

Imkerij de Werkbij

Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE RHENEN
0317 - 612942

Hoofdweg 33
8166 AC EMST
bel Rhenen

www.dewerkbij.nl
info@dewerkbij.nl

Imkerij de Werkbij

De Werkbij: professionele imkerij en groothandel.

Enthousiast en vanuit de praktijk, delen wij graag onze ervaring!

Als imker vindt u bij ons alle kennis en producten die u nodig heeft.

Wij zijn er voor bijen én mensen.

Alles voor de imker
Bijenkasten, berokers, kleding; u zegt het maar. Oogsten, slingeren, afvullen; werkelijk alles wat u als imker nodig heeft hebben wij in huis.

Glaswerk
Maak kennis met ons uitgebreide assortiment glaswerk! Veelzijdig, scherp geprijsd en van uitstekende kwaliteit.

Vakkundig en persoonlijk
Op de toekomst gericht en met liefde voor het vak. Wij geven u deskundig advies.

Kijk ook in onze webwinkel

Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE RHENEN
0317 - 612942

Hoofdweg 33
8166 AC EMST
bel Rhenen

www.dewerkbij.nl
info@dewerkbij.nl

Een gouden legende

Opa?

Ja?

Wie is die Sinterklaas met die bijenkorf?

Dat is Sinterklaas niet, maar Sint Ambrosius.

Ambrosius was een heilige en een bisschop, net als Sinterklaas.

Een heilige bisschop?

Ja, hij was heel lang geleden bisschop van Milaan. Voordat hij dat werd, gebeurden er allemaal wonderen en ook nadat hij bisschop was geworden.

Vertel eens een paar van die wonderen, opa!

Nou, eerst was Ambrosius rechter. Hij werd door de keizer naar Milaan gestuurd. Daar hadden de mensen ruzie over de vraag wie bisschop moest worden. Ambrosius probeerde de mensen te bedaren en toen zei een klein kind dat Ambrosius de nieuwe bisschop moest worden en daar waren de meeste mensen het gelijk mee eens.

Dat vond Ambrosius een hele eer zeker.

Nee, hij vond er niks aan. Hij probeerde op allerlei manieren te zorgen dat hij geen bisschop hoefde te worden. Zo rende hij op een nacht weg, zo ver mogelijk van de stad vandaan. Maar toen hij 's morgens wakker werd, ontdekte hij dat hij in de stadspoort had liggen slapen!

Tjonge. Maar niet alle mensen wilden dus dat hij bisschop werd?

Nee, zelfs de keizerin niet. Die probeerde hem ook op allerlei manieren weg te krijgen. Zo was er eens een man die duivels op Ambrosius afstuurde. Maar de duivels kwamen terug bij hem en ze vertelden dat ze niet eens in de buurt van de kerk van Ambrosius konden komen, omdat er rond omheen zo'n verschrikkelijk heet vuur brandde.

Was hij een goede bisschop?

Ik denk van wel. Hij moest namelijk ontzettend vaak huilen. Dan huilde hij zo hard, dat iedereen moest meehuilen.

Dan ben je toch geen goede bisschop?

Hij moest huilen als hij hoorde wat mensen allemaal fout hadden gedaan, omdat hij zo ontzettend graag naar de hemel wilde en omdat hij zo veel medelijden had met andere mensen.

Zo'n bisschop lijkt me in ieder geval wel bijzonder.

Toen Ambrosius stierf, hielden de wonderen nog niet op.



Vertel...

Hij stierf kort voor Pasen. In de paasnacht werd het lichaam naar de kerk gedragen. Sommigen zeiden dat ze hem op de bisschopsstoel hadden zien zitten. Er waren ook kinderen die met hun vinger naar zijn stoel wezen, omdat zij hem erop zagen zitten. Er waren zelfs mensen die een ster boven zijn lichaam zagen. Ambrosius leek trouwens wel een klein beetje op Sinterklaas, nu ik erover nadenk.

Waarom?

Omdat hij net als Sinterklaas vond dat alles wat hij bezat voor de armen was.

Maar nu weet ik nog steeds niet waarom hij die bijenkorf bij zich heeft.

Die heeft hij, omdat hij de patroonheilige van de imkers is.

Dat snap ik niet.

Een patroonheilige is iemand van wie wij geloven dat hij bij God in de hemel is door de wonderen die hij verricht heeft. De imkers geloven dat Sint Ambrosius bij Onze Lieve Heer een goed woordje voor hen doet.

Maar waarom is hij dan de patroonheilige van de imkers en niet van de timmerlieden, de schippers of de wolwevers?

Ach, dat ben ik helemaal vergeten te vertellen. Toen Sint Ambrosius nog als zuigeling in de wieg lag, gebeurde het eerste wonder in zijn leven. Er streek namelijk een bijenzwerm neer op zijn gezicht. De bijen kropen zelfs in zijn mondje en lieten daar een druppel honing achter. De kleine Ambrosius werd geen enkele keer gestoken en de zwerm vloog weer verder.

Echt waar?

Echt waar. Zo staat het allemaal in de oude boeken. ■

Jacobus van Voragine. *De hand van God: De mooiste heiligenverhalen uit de Legenda Aurea.* Gekozen en vertaald door Vincent Hunink en Mark Nieuwenhuis. Amsterdam: Atheneum-Polak & Van Gennep 2006. (Tweede elektronische versie 2010. www.vincenthunink.nl)

Imkerpedia.nl

Albert Stoter

Het is misschien een beetje een rare tijd van het jaar om het over separeren en over de methoden van Snelgrove te hebben, maar onderstaande begrippen zijn vast bij velen nog niet bekend en dan levert dit stukje vast wat ideeën voor het komende bijenjaar.

Separeren

Separeren – (af)scheiden – doe je met een separator. Een separator kun je zien als een dekplank met aan de zijkanten een opstaande rand, die zo hoog als de bijenruimte is, en met ergens in de dekplank een met gaas afgedichte opening. Deze opening kun je desgewenst ook geheel afsluiten met een passend plankje. In de rand aan de voorkant zit ergens een draaibaar stukje dat kan functioneren als afsluitbare vliegopening. Zo'n separator kun je niet alleen gebruiken om te separeren maar ook als reisraam en als bodem (zie Imkerpedia).

Bij het separeren gebruik je de separator om de doorgang tussen twee kastdelen te blokkeren. Als het gazen gedeelte van de separator niet met het plankje is afgesloten dan

- kunnen de door het gaas gescheiden bijen wél voedsel met elkaar uitwisselen,
- zullen nestgeuren uit de beide kastdelen mengen, en
- profiteert het bovenste volk van de opstijgende warmte uit het onderste volk.

Velen zullen dit wel een hele magere definitie van separeren vinden, maar het separeren wordt op zoveel verschillende manieren en voor zoveel verschillende doelen toegepast dat de grootste gemene deler mijns inziens alleen het bovenstaande is.

Zo kun je het separeren toepassen in het kader van zwermverhinderen, bij het verenigen, bij het tijdelijk afgescheiden houden van een hoeveelheid voedselbijen (als starter bij de koninginenteelt), en bij het boven een groter volk laten overwinteren van kleinere volkjes (cq. reservekoninginnen). En zo zijn er beslist nog meer toepassingen.

Waarschijnlijk werd het separeren voor het eerst toegepast bij het van elkaar gescheiden houden en dan later weer samenvoegen van (kunst)zwerm en hoofdvolk, en ook dat kan weer op veel verschillende manieren. Onderstaand een globale beschrijving van slechts één van die manieren.

Je plaatst de kast met voorzwerm (of koninginnenaflegger) op de plek en bodem van het hoofdvolk waar deze van af is gekomen

(of genomen). Hier bovenop leg je de separator met geopende vliegopening en open gazen gedeelte. Bovenop de separator zet je het hoofdvolk.

Door deze actie zullen alle reeds op de onderste vliegopening georiënteerde bijen uit het hoofdvolk zich bij de oude koningin in de onderste bak voegen. Hierdoor kan deze oude koningin vlot weer volop aan de leg. In het hoofdvolk (boven de separator) wacht je vervolgens op de tuter om vervolgens laat op de dag alle doppen te breken.

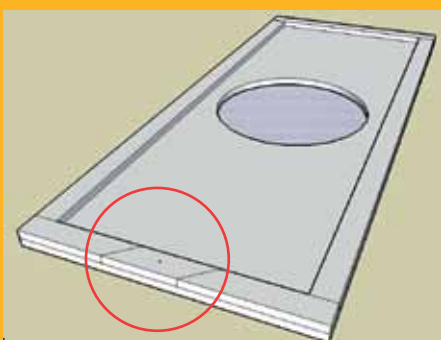
Zodra de jonge koningin van het hoofdvolk aan de leg is, verenig je de beide volken weer door de oude koningin weg te nemen en de separator te verwijderen. Als uit een moerloosheidsproef is gebleken dat er geen jonge koningin aan de leg is geraakt dan verenig je met behoud van de oude koningin.

Kenmerken van deze ene manier van separeren: de oude koningin blijft zo lang mogelijk zo optimaal mogelijk aan de leg, en je hebt op je bijenstand minder plek nodig. ■

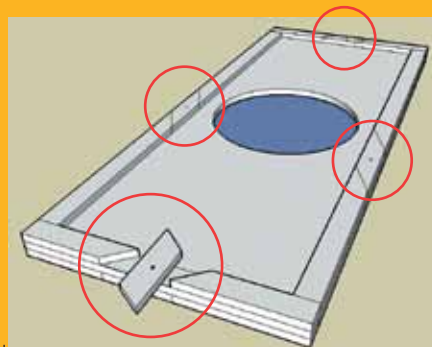
Snelgrovebord

Het Snelgrovebord kun je zien als een separator met uitbreidingen. Bij het snelgrovebord zitten zowel aan de boven- als aan de onderkant 'opstaande' randen en in die randen zitten aan meerdere zijden meerdere (boven elkaar gelegen) vliegopeningen. In het reeds geschetste separeervoorbeeld zou je het snelgrovebord bijvoorbeeld als volgt kunnen toepassen: zodra de tuter er is, sluit je de tot dan gebruikte bovenste vliegopening van het snelgrovebord en open je die vlak er onder, die dus naar de (kunst)zwerm leidt. Hierdoor worden aan het hoofdvolk wederom heel veel bijen (met name vliegbijen) ontnomen. Door deze extra aderlating zal het hoofdvolk waarschijnlijk niet meer willen zwermen en het doppen breken wordt dus overbodig. Uiteraard heb je op een andere zijde van het snelgrovebord ook weer een nieuwe bovenste vliegopening voor het hoofdvolk geopend.

Al in 1933 beschrijft Louis Edward Snelgrove in zijn boek meerdere methoden waarop je het zwermen kunt beperken en verhinderen zonder dat daar het breken van doppen aan te pas komt. Altijd komt het er op neer dat er op meerdere momenten vliegbijen worden 'afgetapt' van het volk dat anders wellicht zou gaan zwermen. Snelgrove beschrijft daarbij overigens ook manieren waarop je dat kunt bereiken zonder het snelgrovebord. ■



Separator met gesloten schuifje - de ronde doorgang, hier met gaas, kan met een rond plankje helemaal worden afgesloten



Snelgrovebord, met een van de schuifjes geopend

Imkeren voor de toekomst

“Loop maar even mee”, zegt stadsimker Patrick Bus uit Heerlen geregeld tegen mensen die vragen wat hij ‘daarachter’ uitvoerde in zijn gekke witte pak. ‘Daarachter’ is een prachtige groene plek midden in Heerlen: een waterbekken van het Waterschap Roer en Overmaas.

Vlakbij ontspringt de Caumerbeek en stroomt voor de bijenstal langs. Patrick heeft altijd een extra pak in de auto liggen voor geïnteresseerde voorbijgangers. Ook een klein pak voor kinderen. Hij vindt het zijn missie om mensen vertrouwd te maken met bijen en hen te laten zien hoe mooi en belangrijk bijen zijn voor het ecosysteem en voor het welzijn van mensen. Hoe kun je dat beter laten zien dan mensen mee te nemen naar de bijen zelf? “Buurtbewoners die eerst argwanend waren over bijen zo dichtbij huis, zijn nu zelfs onze ‘ambassadeurs’ geworden.” Bijhouden in de stad was een bewuste keuze voor Patrick. Het heeft veel voordelen. Het is gemakkelijk qua planning, want dichtbij huis. Steden hebben een grote diversiteit aan bloeiende plantensoorten, zeker in wijken met grote tuinen. Bijen vinden er de hele zomer door gezond en gevarieerd voedsel. De biodiversiteit is tegenwoordig groter in de stad dan in landbouwgebied, waar de monocultuur overheerst. Zelfs bosgebied is vaak minder gevarieerd. Nog een voordeel van de stad: je kunt mensen gemakkelijker een goeie ervaring met bijen geven omdat je veel zichtbaarder bent. “Je moet wel een zo veilig mogelijke omgeving creëren” zegt Patrick. Daarom heeft hij ook die extra pakken aangeschaft. En er is een speciale kijkkast, zodat mensen rustig bij de bijen binnen kunnen kijken.

Hevig besmet

Patrick, 31 jaar jong, is een paar jaar geleden bij een imkerende collega van zijn vader besmet geraakt met het ‘bijenvirus’. Vrijwel meteen begon hij toen samen met zijn vriend Mark Pluijmen (die te zien was op een filmpje in het bijenpaviljoen) met eigen bijen. Vaders collega is nu mentor. Patrick en Mark delen het werk met elkaar. Ze doen alles zo natuurlijk mogelijk, zonder het gebruik van stoffen die schadelijk kun-



Kinderen op bijenbezoek bij Patrick Bus (l.) en zijn vriend Mark Pluijmen

nen zijn voor het ecosysteem. “Veel imkers doen toch wel eens een noodgreep naar chemicaliën om bijvoorbeeld plagen te bestrijden. Dat is jammer.” zegt Patrick. “Je werkt als imker met een heel belangrijk onderdeel van het ecosysteem en daar moet je goed voor zorgen en zeer voorzichtig mee omgaan.” Het imkeren, maar ook het enthousiasmeren van ‘toekomstige imkers’ is uitgegroeid tot een grote passie. Om mensen beter te kunnen informeren hebben beide imkers het platform Honingrijk opgericht. Ook dragen ze hun visie over natuurlijk imkeren uit op lokale en regionale markten en op scholen. Daarnaast is Patrick nu in onderhandeling met de gemeente Heerlen over het plaatsen van bijenkasten op de schouwburg, het Glaspaleis of een andere in het oog springende locatie. Hij wil zijn passie op die manier nog dicht bij het grote publiek brengen. “We proberen het imkeren een hipper imago te geven, zodat vooral veel jongeren geïnteresseerd raken.”

Heerlen - Hong Kong

De jonge imkers laten zich ook inspireren door imkers uit andere culturen. “Je kunt daar zoveel van leren.” Om de bijen dicht bij de mensen te brengen, kijken zij bijvoorbeeld naar het werk van *HK Honey*, een groep jonge imkers uit Hong Kong. In die groep werken imkers samen met kunste-

naars en designers met hetzelfde doel: toekomstige imkers enthousiast maken voor het vak. Ook Patrick - zelf opgeleid aan de kunstacademie - staat dat doel voor ogen.

Pionierswerk

Patrick vertelt dat er nog verdere bewustwording nodig is bij gemeentes over stadsimkeren. Het gemeentelijke groen wordt veel te netjes onderhouden. In plaats van vooral gras in berm en parken te maaien zouden gemeentes meer moeten helpen om bloei te creëren. Maaien kan de diversiteit beperken, met als gevolg ‘groene woestijnen’, waar de bijen niets aan hebben. Ook de regelgeving rondom imkeren is bij gemeentes vaak heel star. In Parijs bijvoorbeeld is het veel makkelijker om een kast op je balkon te zetten dan in Nederland. Patrick heeft het gevoel in Heerlen een pionier te zijn: “Ik boks steeds tegen ‘nee’.” Maar hij geeft zich niet zo gemakkelijk gewonnen en blijft doorvragen als hij van het kastje naar de muur gestuurd wordt met zijn ideeën. “Je moet eigenlijk juist een beetje gebruik maken van de chaos die veroorzaakt wordt doordat ambtenaren het vaak ook niet weten. En je moet blijven jagen op de mogelijkheden.” ■

Honingrijk: www.honinrijk.nl, ook op facebook.
HK Honey: www.hkhoney.org, ook op facebook.



Bijenhouden in de Dominicaanse republiek



Een liggende boomstam met raat en bijen (boven) en een zwerm die een kast in loopt (onder)

Jaap van Vliet

Sinds 2000 verblijf ik meerdere maanden per jaar in de Dominicaanse Republiek. Omdat ik al zo'n 40 jaar in Nederland, gaat mijn belangstelling natuurlijk uit naar de imkerij in alle landen die ik bezoek. Hier ontmoette ik er een in het dorpje El Limon, niet ver van het toeristische Las Terrenas op het schiereiland Samana, aan de zuidkant.

Men leeft er grotendeels van landbouw en toerisme. Het is er warm, zo rond de 25-30°C en het regent er regelmatig. De voertaal is Spaans. Mensen in alle kleuren en maten, zijn uitermate vriendelijk en behulpzaam. Het landschap is bergachtig en begroeid met alles wat in de tropen denkbaar is. Koffie, cacao, bananen, sinaasappelen, avocado, mango, maïs, bonen etc. en in de grond aardappels, yuca en yam, een soort knollen. Ook de gewone Europese groenten zoals boontjes, bruine bonen, wortels, rode en witte kool, bloemkool etc. zijn er te koop. Koeien, varkens en kippen zie je overal en de kristalheldere zee levert veel vis en kreeft. Kortom, in culinair opzicht een 'land van melk en honing'.

Bijen in een boomstam

Met deze imker in El Limon lijkt eerst niet eenvoudig contact te leggen, maar inmiddels ken ik Frank Shepherd (74) zo'n twee jaar. Shepherd heeft al vanaf zijn jeugd bijen en leerde het vak van een oom. Zijn volken huisvest hij in uitgeholde boomstammen van ongeveer 30 cm doorsnee, ongeveer anderhalve meter lang. De stammen liggen op stenen boven de grond naast en tegenover elkaar, in de schaduw. Aan de boven- en achterkant zijn ze bedekt met een stevig gevouwen palmsblad of ijzeren golfplaat; aan de voorkant zijn ze open.

Op een betrekkelijk klein oppervlak achter zijn huis, niet zichtbaar vanaf de weg, heeft Frank zo'n honderd volken.

Uiteraard hebben we uitgebreid gepraat over zijn manier van imkeren en die vergeleken met hoe wij dat in Nederland doen; veel overeenkomsten maar ook een wereld van verschil. Hij heeft een honingopbrengst van gemiddeld 900 liter per jaar en verdient er zo'n 3750 euro mee, ongeveer 1½ keer het jaarsalaris van een kleine arbeider daar. De honing van de imker wordt door de lokale bevolking gewaardeerd om de vermeende medicinale werking. Men kijkt met een zeker respect naar de imker die, zo wil het rotsvaste geloof, door zijn eigen bijen wordt herkend en dus niet wordt gestoken.

Met zijn boomstammen (koude bouw) kan hij slechts aan achteren voorkant zien wat er met het volk gebeurt. Hoe feitelijk de levenscyclus is en hoe zwermen ontstaan, weet hij niet. Als de boomstam is volgebouwd en het is een goed volk, dan komen er vele zwermen af die hij weer in een lege stam huisvest.

Van varroa had hij nog nooit gehoord, hij dacht dat hij daar geen last van had. Hoewel hij al vanaf zijn jeugd bijen heeft, weet hij daar niet veel meer van dan wat hij aan de buitenkant kan waarnemen en dat is weinig. Aan de voorkant zie je de bijen alleen maar in- en uitvliegen. Ze zijn beslist niet agressief en je kunt gewoon in korte broek tussen al die open boomstammen lopen. Frank loopt liever aan de achterzijde om bij het oplichten van het palmsblad met wat rook (van een kokosnoot) de bijen wat van hun honingruimte verdrijven en met een mes de honingraat weg te snijden. De raat verkoopt hij als geheel of, wat meer gebruikelijk is, ze wordt met de hand uitgeknepen en na filteren in een

lege rumfles of iets anders gegoten en zo verkocht. Omdat hij geen administratie bijhoudt, kan hij me niet exact vertellen hoeveel hij per keer per volk oogst. Soms is het vijf, soms niet meer dan één liter. Er zijn drie oogsten per jaar.

Van boomstam naar Top Bar Hive

Samen hebben we een Afrikaanse kast, een 'Top Bar Hive' (TBH), gemaakt aan de hand van foto's en maten vanuit Nederland. Dat leek me het beste, gezien de beperkte beschikbaarheid van de juiste materialen. Daarmee kun je met eenvoudige middelen toch in het volk kijken en er de (voor mij) gebruikelijke handelingen mee verrichten. Er is echter een probleem; noch Frank noch ik hebben er ervaring mee. Het enige wat ik weet is dat de hellingshoek van de omhooglopende zijanten van belang schijnt te zijn. Waarschijnlijk om te voorkomen dat de bijen de raat aan de wand bouwen en dat de 'ramen' bij het omhoog lichten dus los zullen blijven. Ik heb op Frank's erf rondkijkend allerlei hout gevonden dat we als basismateriaal konden gebruiken. Frank had besloten om alles met handzaag en kapmes te maken. Eerst enkele bovenlatten van bamboe maar die sloten niet goed op elkaar aan. Dus gingen we over op houten latten met een kleine inkeping aan beide kanten zodat ze mooi over de zijanten hangen en niet verschuiven. Eerst hebben we deze latten aan de onderkant met vloeibare was ingesmeerd, aantrekkelijk voor de bijen. Met een touwtje hebben we lege uitgebouwde raat opgehangen aan vier van deze latten. In de kast zelf hebben we wat honing aangebracht en het geheel met een grote zak afgedekt met daaroverheen een houten deksel, aan de bovenkant voorzien van golfplaat tegen de regen. Vervolgens is het geheel tegenover het volk geplaatst waarvan een zwerm werd verwacht. Zo zouden de speurbijen deze woning wel sneller ontdekken. En nu afwachten wanneer er een zwerm afkomt. Frank zal deze op de gebruikelijk manier scheppen, liefst tegen donker en vervolgens zo snel als mogelijk in deze nieuwe kast te stoppen.

Wachten op een zwerm

Frank heeft gebeld: een zwerm en of ik wil komen. Het is rond 13.00 uur en de zon schijnt pittig. Het tochtje op de motorfiets naar El Limon duurt 20 minuten en ik ben benieuwd wat ik aantref. De vorige dag had er een volk gezwermd en zoals afgesproken was deze zwerm door Frank in de nieuwe kast gedaan. Helaas waren ze net voor mijn komst vertrokken, maar erhing weer een andere zwerm klaar om te worden geschept. Dat gaat hier met een emmer met op de bodem wat natte bladeren, met een fietsband vastgebonden aan een lange stok. Na het scheppen wordt de emmer een eindje verderop gehangen en wordt gekeken of de bijen in de emmer blijven of weer terug naar de boom verhuizen. In dit geval kozen de bijen na 30 minuten voor de emmer en de zwerm werd daarna zo goed mogelijk in de kast gestopt; de laatste bijen mochten zelf naar binnen lopen. Maar na 20 minuten vertrok het hele spul weer! Frank bleek een doorzetter en schepte de zwerm opnieuw, maar stortte hem nu eerst op de grond voor de kast. Het was een groot volk en het leek bijna onmogelijk om tussen al die wild door elkaar lopende bijen de koningin eruit te halen. Hier toonde Frank zijn geweldige ervaring, want na enige tijd had hij het moertje tussen duim en wijsvinger. Het was maar een heel kleintje en ik kreeg bewondering voor de man die, ondanks het feit dat hij niet precies weet

wat er zich in het volk afspeelt, toch zo goed met zijn bijen kan omgaan. Dit keer werden de vleugels geknipt en werd madam wederom in de TBH gestopt. Daarna weer hetzelfde mooie beeld van de bijen die nog buiten liepen en eerst aarzelend maar vervolgens met grote trefzekerheid de kast inwandelden, nee renden! En nu maar afwachten of de bijen onze bedoelingen wilden volgen.

Overgang naar Top Bar Hives

Na enkele weken met Frank samen nieuwsgierig en gespannen de latten (26 stuks) opgelicht. Inderdaad was er een keurig broednest met warme bouw. Aan elke lat een uitgebouwde raat dus heel anders dan wat hij gewend was. Uiteraard was Franks verrassing groot toen hij zelf voor het eerst de vorm en bouw van een broednest kon waarnemen.

Ik ontdekte al gauw dat ook zijn volken onder de varroa zitten. Afgezien van enkele mismaakte bijen hebben ze hier ogenschijnlijk geen last van. Mijn voorlopige conclusie is dat dit komt doordat volken door het zwermen regelmatig worden 'ververst'. Het is een verademing te zien hoe je hier nog kunt imkeren zonder tricks en trucs om de varroa maar de baas te blijven. Inmiddels zijn er acht topbar hives en Frank wil er in de toekomst nog meer maken. Hij is ervan overtuigd dat de opbrengsten beter zullen zijn en het imkeren hem meer plezier geeft. Ook de honing-oogst lijkt op deze manier veel makkelijker.

Wat met de nieuwe was moet gebeuren is nog even een vraag. Het is zaak om afzet voor de was te vinden. Ik ben uiteraard ook benieuwd hoe de varroa van invloed zal zijn, als hij via uitwisseling van broed en koninginnen gaat proberen de kwaliteit van zijn volken te beïnvloeden. Iets wat hij met die kast nu wel kan doen, zo heb ik hem duidelijk gemaakt. Verder zoek ik Spaanse literatuur over de theorie van het imkeren.

Als ik ons imkeren in Nederland vergelijk met dat van Frank, dan vraag ik me af of wij het nu zoveel beter doen. Hij heeft geen raampjes nodig, geen kunstraat, geen slinger, geen voerbakken enz. Inmiddels heb ik hier in Nederland ook een TBH gemaakt en ben op zwermjacht geweest, Franks methode imiterend. ■

Correspondentie: rjvliet@xs4all.nl



Top bar hives tussen boomstamkasten

In memoriam



Anneke van Heest

Elk voorjaar is het weer de vraag hoe onze bijenvolken zich ontwikkelen. En dan rijst altijd de vraag: wanneer zijn ze klaar voor het maken van vegers?

Voor Anneke was dat geen vraag en dat typeert gelijk haar doortastendheid en praktisch inzicht: 30 april is de dag dat er vegers gemaakt worden. Dat is altijd een vrije dag en nooit te vroeg of te laat. Als bijenteeltlerares gaf ze haar leerlingen daarmee de duidelijkheid mee die zo gewenst is als je begint met bijenhouden. Haar enorme kennis die ze overdroeg hielp haar leerlingen om daar later nog eens genuanceerder naar te kijken. Die kennis kwam niet alleen uit de oude dikke Schotman want Anneke bleef op de hoogte van het moderne bijenhouden door het lezen van meerdere buitenlandse imkerbladen. Zelf heb ik mijn beginnerscursus bij haar gevolgd, als lerares waren de didactische vaardigheden niet volgens de huidige opvattingen maar opvallend genoeg gingen altijd al haar leerlingen echt aan het imkeren. Haar enthousiasme was dermate groot dat niemand twijfelde.

Haar mobiele beperking van de afgelopen jaren was geen hinder om bij vele (zo niet alle) bijenactiviteiten aanwezig te zijn. Waar de Apimondia ook was, Anneke ging er heen. Als rondleidster in het Bijenhuis liet ze zich tot dit najaar brengen om de jeugd van het nut van de bijenteelt te vertellen. Voor de Edese Bijenteelt Vereniging heeft zij zich een aantal jaren als voorzitter ingezet. Anneke van Heest overleed in Ede op 15 oktober jl., 82 jaar oud. Ik weet zeker dat ik in de tekst van haar rouwadvertentie, die haar zo goed beschrijft, ook lees: dag lieve bijen. ■

Rob Plomp, secretaris NBV Veluwe-Zuid en afd. Bennekom

Risico's voor bijen in de praktijk gering

Neonicotinen en honingbijen (2)

Gewasbeschermingsmiddelen zijn nodig voor een rendabele land- en tuinbouw. Daaronder zijn ook insecticiden, waarvan de toepassing soms op gespannen voet staat met het houden van bijen. Vroeger trad nogal eens 'klassieke' spuitschade op: veel dode bijen voor de kast vooral als gevolg van bespuitingen van organofosfaten zoals parathion en dimethoaat, die nectar en honingdauw vergiftigden, maar dat is gelukkig vrijwel verleden tijd. Tegenwoordig gaat het gesprek vooral over schade door neonicotinen. De vraag is daarbij in hoeverre onder praktijkomstandigheden schade optreedt. In dit deel gegevens van veldproeven en monitoringstudies en conclusies daaruit.

Gegevens over veldproeven in artikelen van toptijdschriften ('peer-reviewed') zijn schaars. Reden om daarnaast ook proefresultaten te vermelden uit vakbladen zoals het Deutsches Bienen-Journal en uit specialistische rapporten. Ook die veldproeven zijn uitgevoerd door wetenschappers, maar dan praktijkgerichte.

Voorschriften

Duidelijk is dat een aantal neonicotinen zeer giftig zijn voor insecten, waaronder bijen en hommels. Na toepassing zitten ze in alle delen van het gewas en de gewasproducten en de residuen kunnen daardoor niet worden afgewassen. Gelukkig zijn neonicotinen weinig giftig voor zoogdieren, inclusief de mens. Neonicotinen worden slecht afgebroken in water en grond. Ophoping in grond is dan ook een reëel gevaar. Om die reden mag bijvoorbeeld behandelde maïs niet in een volgend jaar op een zelfde perceel worden verbouwd als het zaad van de eerste teelt ook behandeld was. Overigens groeit in ons land maar 5% van het maïsareaal uit behandeld zaad. Die behandeling wordt uitgevoerd om schade door ritnaalden (larven die de wortels aantasten) te voorkomen. Die treedt vaak op bij zaaien in gescheurd grasland. De toepassing van neonicotinen is aan allerlei regels gebonden om te voorkomen dat bijen en hommels getroffen kunnen worden. Zo mag niet in open bloemen en op bloeiende onkruiden worden gespoten en mogen behandelde bloembollen niet in bloei komen. Dat kan door ze tijdig te koppen.

Bestuivingscrisis door neonicotinen?

Er wordt beweerd dat de abnormale wintersterfte en het verlies van bijvolken leidt tot een bestuivingscrisis veroorzaakt door de toepassing van neonicotinen. Aizen en Harder zijn een andere mening toegedaan: te bestuiven gewassen worden gewoonlijk ook door andere 'mediators' bestoven dan alleen honingbijen (zelfbestuiving, windbestuiving)¹. Andere belangrijke gewassen worden helemaal niet bestoven door dieren, zoals aardappel, granen, maïs, tarwe en rijst. Als bijen zouden verdwijnen, een onwaarschijnlijke gedachte, neemt de wereldvoedselproductie in tonnen met slechts 4-6% af. In Bijenhouden van juni 2012 heeft u hierover alles kunnen lezen⁵. Ook dat lokaal in China bijen afwezig zouden zijn en telers daarom hun peren met de hand moeten bestuiven, klopt niet⁶.

Proeven in Canada en de VS

Het eerste onderzoek met een neonicotine dateert uit 2000 en is uitgevoerd in Ontario (Canada) en Minnesota (VS) met bijenvolken bij koolzaadvelden waarvan het zaaizaad was behandeld met 1000 gram imidacloprid per 100 kg zaaizaad¹⁰. In de bloei zat er in de nectar en het stuifmeel slechts een geringe hoeveelheid imidacloprid, zo bleek uit bemonstering van volken bij behandelde velden. Controlevolken bij onbehandelde velden hadden zoals verwacht geen residuen in de nectar en het stuifmeel. De behandeling had geen invloed op het broed, het gedrag, het foerageren, de sterfte van bijen en de honingooft.

Zeven jaar later werd in Ontario en Minnesota een overeenkomstige proef met clothianidine uitgevoerd met de voor de praktijk voorgeschreven dosering³. De proef omvatte behandelde veldjes koolzaad ter grootte van 1 ha met in het midden van elk veldje vier bijenvolken. Ook nu weer waren de hoeveelheden residuen in nectar, honing en stuifmeel gering en had de behandeling geen effect op de diverse kenmerken van het volk. De volken overwinterden prima. Wel bevatten enkele monsters nectar en stuifmeel van volken in onbehandelde koolzaadveldjes geringe hoeveelheden clothianidine. Dat komt door onvoldoende afstand tussen enkele behandelde en onbehandelde veldjes (soms maar 300 meter) waardoor bijen ook wel buiten hun 'eigen' veldje foeraerden.

Proef in Duitsland

In de zomer van 2008 plaatsten Liebig c.s. bijenvolken op drie plaatsen bij imkers in het gebied langs de Frans-Duitse Bovenrijn van wie daar de volken in dat voorjaar getroffen waren door spuitschade met clothianidine⁷. Dit om na te gaan of nog aanwezige residuen van clothianidine in de maïs schadelijk konden zijn. Alle volken ontwikkelden zich normaal, net als de controlevolken die in Stuttgart-Hohenheim op de basisstal waren achtergebleven. In de volken werden meerdere jonge koninginnen aangelegd. Broedafleggers met die koninginnencellen leverden een aantal jonge volken op die sterk varieerden in het verzamelen van stuifmeel. Sommigen haalden tot wel 80% van alle stuifmeel van maïs, andere jonge volken deden dat veel minder (tot 20%).



Snijmaïs, voer voor rundvee

Verkeerde been

Neonicotinen zijn gevaarlijk, maar niet omdat ze in de praktijk grote schade aan het bijenbestand toebrengen. Ze zijn erg persistent en zouden in de grond kunnen ophopen bij herhaald gebruik. Daarom wordt in de gebruiksvorschriften paal en perk gesteld aan het frequent toepassen van deze middelen. Door spuien van water uit kassen is veel oppervlaktewater in het Westland verontreinigd met imidacloprid. Die verontreiniging is vele malen groter dan toegestaan volgens de geldende Kaderrichtlijnwaternorm en heeft een negatief effect op waterinsecten. Neonicotinen geven ook problemen bij de zuivering van drinkwater uit oppervlaktewater. Blijkens weefselproeven in het lab hebben ze (net als nicotine) mogelijk een effect op de hersenen van ongeboren kinderen. Kortom, er zijn genoeg redenen om een verbod op de toepassing te eisen, maar (winter)sterfte van honingbijen en verlies van volken bij die eis betrekken is niet correct. Doe je dat toch, dan ga je al of niet bewust voorbij aan de relevante literatuur. Zo worden veel imkers en verreweg de meeste krantenlezende niet-imkers op het verkeerde been gezet.

Nergens werd een nawerking van clothianidine geconstateerd op de ontwikkeling van de volken. Evenzo lieten volken in Stuttgart-Hohenheim geen nawerking van clothianidine zien als daarin stuifmeelramen uit de volken van de getroffen imkers werden gehangen. Ook die volken ontwikkelden zich in de loop van dat jaar normaal.

Monitoringstudies

Monitoringstudies zijn uitgevoerd in Duitsland^{4,8}, Frankrijk², de VS⁹ en ook in ons land¹². Daarin wordt onderzoek gedaan naar de mate van optreden van abnormale (winter)sterfte en het verlies van volken, alsmede naar relaties met o.a. de toepassing van diergeneesmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen.

In de Verenigde Staten zaten zeer veel residuen van 118 verschillende werkzame stoffen in monsters stuifmeel, bijenbrood, was uit raten, kunststraat, broed en werksterbijen. In totaal betrof het 887 monsters die in 2007 en 2008 waren verzameld. Het vaakst werden aangetroffen fluvalinaat, coumaphos, chloorpyrifos, chloorthalonil, amitraz, endosulfan, pendimethalin (een herbicide) en hun metabolieten. Neonicotinen (acetamiprid, imidacloprid, thiacloprid) en fipronil daarentegen werden in opvallend weinig monsters gevonden; thiacloprid nog het meest: in 5,4% van de stuifmeelmonsters. De vraag naar de praktische betekenis van al die stoffen voor de gezondheid van bijen is niet in het onderzoek meegenomen. Naderhand werd in ander onderzoek in de Verenigde Staten duidelijk dat het laten opgroeien van bijen in raten met veel residuen van gewasbeschermingsmiddelen leidde tot subtiele (niet-dodelijke) effecten zoals een vertraagde ontwikkeling van larven en verkorting van de levensduur van bijen¹¹.

Neonicotinen waren overigens maar zeer beperkt aanwezig in de 13 onderzochte raten. Imidacloprid, thiacloprid en thiamethoxam kwamen elk in slechts één van de 13 raten voor. Naast pesticiden mag je verwachten dat ook ziekteverwekkende bacteriën en schimmels in de raten een rol hebben gespeeld bij het ontstaan van de effecten. Dat is echter niet onderzocht.

In Europa worden veel minder verschillende stoffen in de diverse monsters gevonden; in Frankrijk nog het meest. In Duitsland en Frankrijk konden geen relaties worden gevonden tussen residuen

in monsters en de ontwikkeling van volken en het verlies daarvan. In Duitsland bleek wel een verband tussen enerzijds wintersterfte en anderzijds sterke varroabesmetting, infectie van bijen in de herfst met het verkreukelde vleugelvirus en het acute-bijenparalysevirus en de leeftijd van de koningin. Ook in Nederland is er geen relatie te vinden tussen sterfte van bijenvolken en het gebruik van neonicotinen. Wel werd in het voorjaar van 2011 een relatie gevonden tussen enerzijds het fenomeen wintersterfte en anderzijds de variabelen 'regio' (= cluster van postcodegebieden), een tijdige varroabestrijding in de zomer van 2010 (augustus of juli) en raatvernieuwing¹². De onderzoekers concluderen o.a. dat de laatste twee variabelen lijken aan te geven dat een goede bedrijfsvoering belangrijk is.

Besluit

Neonicotinen zijn gevaarlijk, maar niet omdat ze in de praktijk grote schade aan het bijenbestand toebrengen. Een goede bedrijfsvoering door de imker, inclusief aandacht voor de voedingstoestand, lijkt de aangewezen weg om wintersterfte te beperken. Van de neonicotinen is de nitro-groep (imidacloprid, clothianidine en thiamethoxam) veel giftiger dan de cyano-groep (acetamiprid en thiacloprid). De laatste wordt tegenwoordig dan ook relatief vaker toegepast. De NBV zou er goed aan doen om bij de overheid te bepleiten een keuze te maken voor neonicotinen uit de cyano-groep om insecten te bestrijden. Dat lijkt een betere weg dan een verbod vragen voor toepassing van alle neonicotinen. In het laatste geval is de kans groot dat we de 'oude' middelen (organofosfaten) weer terugkrijgen met bijbehorende kansen op 'klassieke' spuitschade. ■

Literatuur

1. Aizen, M.A. en Harder, L.D., 2009. The truth about honeybees. *The New Scientist* 204(2731):26-27.
2. Chauzat, M.-P. et al., 2009. Influence of pesticide residues on honey bee (*Hymenoptera: Apidae*) colony health in France. *Environmental Entomology* 38(3):514-523.
3. Cutler, G.C. en Scott-Dupree, C.D., 2007. Exposure to clothianidin seed-treated canola has no long term impact on honey bees. *Journal of Economic Entomology* 100:765-772.
4. Genersch, E. et al., 2010. The German bee monitoring project: a long term study to understand periodically high winter losses of honey bee colonies. *Apidologie* 41:332-352.
5. Heemert, K. van, 2012. Wereldwijd groeit het aantal bijenvolken. Bestuivingscrisis? *Bijenhouden* 6(5):12-13.
6. Heemert, K. van en Korevaar, A., 2011. Het fabeltje van de afwezige bijen in China. *Bijenhouden* 5(10):9.
7. Liebig, G. et al., 2008. Vorerst im grünen Bereich. *Deutsches Bienen-Journal* 16(10):462-463.
8. Meixner, M. en Genersch, E., 2011. Der Gesundheitscheck. *Deutsches Bienen-Journal* 19(11):512-513.
9. Mullin, C.A. et al., 2010. High levels of miticides and agrochemicals in North American apiaries: implications for honey bee health. *Plos One* 5(3):e9754.
10. Scott-Dupree, C.D. en Spivak, M.S., 2000. The impact of Gaucho and TI-435 seed-treated canola on honey bees, *Apis mellifera* L. Final Report University of Guelph, Guelph, Ontario, Canada and University of Minnesota, St. Paul, Minnesota, USA Pp. 22.
11. Wu, J.Y. et al., 2011. Sub-lethal effects of pesticide residues in brood comb on worker honey bee (*Apis mellifera*) development and longevity. *PLoS ONE* 6(2): e14720.
12. Zee, R. van der en Pisa, L., 2012. Monitor 2010-2011. Opnieuw slechte uitwintering. *Bijenhouden* 6(4):4-5.

B-towers in Zeeuws-Vlaanderen

Henk van der Scheer

Het Rotterdamse ontwerpersduo Gerrit Schilder en Hill Scholte deed mee aan de openbare internationale prijsvraag Open Architecture Challenge 2012 en heeft daarmee een tweede prijs in de wacht gesleept. De ontwerpopdracht was om oplossingen aan te dragen voor het teruggeven van voormalige militaire objecten aan de (burger)maatschappij. Het ingezonden project moest gelokaliseerd zijn in de nabijheid van het ontwerpteam. Schilder en Scholte vonden via het internet zogenaamde luchtwachtstorens en ondernamen een veldtrip naar Zeeuws-Vlaanderen waar nog twee exemplaren fier overeind staan.

foto Henk van der Scheer



Luchtwachtstoren in Eede

Een luchtwachtstoren was in de jaren 50 en 60 van de 20^e eeuw, ten tijde van de Koude Oorlog, een uitkijkpost die in Nederland door het Korps Luchtwachtdienst werd gebruikt voor het afzoeken van het luchtruim van Nederland naar Russische vliegtuigen. De ontwerpers: "We werden direct gegrepen door het uiterlijk van de torens. Vooral door hun krachtige sculpturale werking in het vlakke Zeeuwse landschap. Terwijl we dachten over een nieuwe functie viel ons de overeenkomst op van de betonstructuur met die van een honingraat. Ons ontwerp werd een toevoeging aan de toren, zoals een wilde bijennest hangt aan een boom."

Een B-tower moet werken als kruisbestuivingstoren en gaat 21 bijenvolken herbergen en een kleine daktuin met paardenbloemen. Alles ontworpen vanuit een ecologisch principe. De ontwerpers: "De maatgemaakte bijenkasten worden vervaar-

digd uit SFC-gecertificeerd hout. Om de toegang tot de kast voor de bijen te beschermen tegen harde wind en regen hebben we trechters van bio-epoxy ontwikkeld. Deze worden van buitenaf tussen de betonnen raatbouwelementen gemonteerd. Het cluster van trechters doet mede door transparante honingkleurige materialen denken aan een bijennest dat je vindt in de natuur." Door de bijen te voorzien van een chip wordt informatie verkregen over het aantal vliegbewegingen van de bijen en de afstand die afgelegd wordt. Deze data worden vastgelegd en kunnen gebruikt worden om de bijenpopulatie in stand te houden en te verbeteren. Tevens is dit een mooie manier om informatie over bijen te verstrekken aan geïnteresseerden en voor educatie. De Nederlandse ICT-provider Nspyre heeft in samenwerking met de Fontys Universiteit in Eindhoven dit onderzoek opgezet. Ooit gebouwd om inkomende vijandelijke vliegtuigen te spotten, is nu het wachten op het moment dat uitvliegende honingbijen en paardenbloempluizen het luchtruim kunnen kiezen vanuit een B-tower. Het ontwerpersduo is hiervoor op zoek naar partners om het project als pilot op te zetten.

We wensen hen daarbij veel succes. ■

Detail

Bloemblaadje

Mari van Iersel

Behalve dat de onderlegger laat zien hoe het met de varroapopulatie in het bijenvolk gesteld is, geeft ie ook interessante informatie over het bijenvolk zelf. Het gebeurt nogal eens dat er plantaardig materiaal op de onderlegger te vinden is. Vooral de schutblaadjes van bladknoppen van beukenbomen worden regelmatig door de bijen meegevoerd. Die blijven blijkbaar kleven aan een lading propolis. Ook bloemblaadjes kom ik op de onderlegger tegen. Op de foto ziet u hoe dat blijkbaar in zijn werk gaat. Bij het verzamelen van het kleverige stuifmeel wordt zo'n bloemblaadje mee ingepakt en door de bij mee naar huis genomen. Thuisgekomen wordt het stuifmeelklompje van de pootjes geladen om in een cel opgeslagen te worden. Bij zo'n handeling is het stuifmeelklompje van de foto met aanklevend bloemblaadje gevallen en op de onderlegger terecht gekomen. ■



Uit de imkergemeenschap

foto's: Leon Gütz



International Meeting of Young Beekeepers 2012

V.l.n.r. Jelle, Francisca en Mick, daarachter begeleiders Leon (!) en Baldi

Leon Gütz

In het maartnummer van Bijenhouden was te lezen wat de IMYB beoogt. Dit jaar was ons land voor de tweede keer van de partij. Uit twaalf kandidaten gingen er drie afgelopen zomer naar deze internationale competitie van jeugdimmers.

Voorlichtings- en selectiedag

Op 12 mei werd in het Bijenhuis in Wageningen een voorlichting over de IMYB georganiseerd, gevolgd door een selectieronde om drie kandidaten te kiezen. De Tsjechische initiatiefnemer van de IMYB, de heer dr. Jiří Píza, was erbij, samen met dr. Naděžda Pízová, zijn vrouw. Hij fungeerde als 'internationale waarnemer'. Na een terugblik op 2011, met een presentatie aan de hand van foto's door deelnemer Niek Lagerweij en een vooruitblik op de plannen voor dit jaar, zijn de deelnemers aan de slag gegaan. De selectieronden waren min of meer een kopie van de internationale wedstrijd. De jonge imkers kregen opdrachten als het praktisch werken in de bijen, drachtplantenherkenning, stuifmeel prepareren en beoordelen, imkersgereedschappen sorteren en twee theoretische exercities (meerkeuzevragen en open vragen aan de hand van foto's). Al deze onderdelen waren mogelijk dankzij de medewerking van Rob Plomp van Imkervereniging Bennekom e.o. (praktijkgedeelte), Tineke Brascamp (drachtplanten), Erik Blankert en zijn stuifmeelonderzoeksgroep (stuifmeelpreparaten). Overall-organisatoren van deze dag waren Baldi Dekker en ikzelf en onze echtgenotes. Onze internationale waarnemer was zeer complimenteuz over het hoge niveau van de jonge imkers, zeker gezien de moeilijkheidsgraad van enkele onderdelen. Met echt minimale verschillen bleek uiteindelijk dat Francisca de Vries, Jelle van de Brink en

Mick Hill de meeste punten hadden gescoord en mee zouden gaan naar Zwitserland.

Tsjechië in plaats van Zwitserland

Zwitserland hadden ze dus gedacht. Maar nog geen week later kwam het bericht dat de Zwitsers door omstandigheden niet in staat bleken om de IMYB 2012 organisatorisch op poten te krijgen. Gelukkig was er een alternatief. De ervaren Tsjechische organisatie lukte het wel om in zeer korte tijd een breed programma op te zetten op de vooraf geplande dagen, 9 t/m 12 juli. Na een kennismakingsetentje met de ouders van de deelnemers, gevolgd door een overnachting in Geldermalsen, vertrokken de drie deelnemers met twee begeleiders en 1100 tulpenbollen (kado's voor de deelnemers uit de andere landen) in het holst van de nacht per auto naar Tsjechië. Daar werd overnacht in een hotel aan de rand van Praag.

Officiële en culturele activiteiten waren er op dinsdag; de competitie voor jonge imkers werd gehouden op woensdag in het bijenteeltinstituut in Dol. Knap, zo'n volledig programma, in zo'n korte tijd georganiseerd. Het was dan ook erg jammer dat enkele landen door deze verplaatsing moesten afhaken.

Jelle in de publiciteit

Diverse omroepen, waaronder het Jeugdjournaal waren in mei benaderd, maar geen van alle had interesse. Met uitzondering van een filmploeg van de Japanse televisie, die uiteindelijk op 12 mei toch niet kwam opdagen. Maar in de weken erna is dit gemis meer dat goed gemaakt. Deelnemer Jelle van de Brink heeft naast verstand van bijen, ook een goede neus voor publiciteit. Zo verscheen hij in een artikel in het Algemeen Dagblad, op de tele-

visie bij Hart van Nederland. Verder was hij te zien op TV-Gelderland en te horen in de ochtendshow van Giel Beelen op Radio 3 en bij Omroep Gelderland. Tijdens de IMYB had hij een dagelijks radiopraatje voor dezelfde omroep. Zelfs de Japanse filmploeg is uiteindelijk nog bij de 'jeugdimgroep' van Wouter van Bronswijk in Elspeet langs geweest en heeft daar uitgebreid opnamen gemaakt. Kortom, mooie publiciteit voor de jeugdimgkerij in het Jaar van de Bij. En dat de media daarbij van Jelle 'Nederlands Jeugdkampioen Imkeren' hadden gemaakt, nemen wij dan maar voor lief.

Mei maand van de bij

De tweede dag in Praag begon met een officiële ontvangst van alle deelnemers en begeleiders in het Tsjechische Parlement, de 'Senaat'. Na de officiële opening werd een 'Memorandum' aangenomen. Daarin roepen de deelnemers op om met ingang van 2013 de maand mei internationaal te gaan verklaren tot 'Maand van de Bijenteelt'. Een mooi initiatief om ook ná 2012 de bijenteelt wereldwijd onder de aandacht van het grote publiek en overheden te krijgen en te behouden.

Programma en wedstrijden

De competitie voor de jonge imkers was op woensdag in het bijenteeltinstituut van Dol. Naast de bekende onderdelen uit de voorgaande jaren waren er enkele nog niet eerder vertoonde tests. Zo moesten de deelnemers 'koninginnen' (darren) merken, uit de hand en uiteraard met de juiste jaarkleur. Het onderdeel honing met maar liefst negen verschillende, lastig te herkennen soorten, was best ingewikkeld. En dan het benoemen van drachtplanten. Welke beginnend Nederlandse imker weet er nu het verschil tussen de Canadese en de Europese esdoorn (respectievelijk de witte of suikerdoorn en de gewone esdoorn)? Gelukkig was er ook nog een makkelijke, creatieve opdracht, het versieren van een traditionele Tsjechische kruidkoek met een mengsel van honing, eiwit en poedersuiker.

Bij de slotceremonie op woensdagavond bleek het Nederlandse team het er niet slecht vanaf te hebben gebracht. Met een tiende plaats op een totaal van 14 landen was dat toch maar mooi één plek hoger dan vorig jaar. Voor de eerlijkheid moet wel worden gemeld dat enkele 'toplanden' zoals Italië en Zwitserland dit jaar ontbraken. Voor wat betreft de individuele resultaten van het



Deelnemers aan de selectiedag op 12 mei voor het Bijenhuis

Ook meedoen?

Heb je interesse om in 2013 als jonge Nederlandse imker deel te nemen aan dit festijn (en ben je op 1 januari 2013 niet ouder dan 15 jaar) meld je dan alvast aan voor de selectiedag die volgend jaar hoogstwaarschijnlijk op zaterdag 11 mei zal plaatsvinden. Aanmelden kan per e-mail: gutz@telfort.nl of dekker-willems18@zonnet.nl.

Heb je dit jaar op 12 mei al deelgenomen dan ontvang je te zoner tijd een oproep op je bij ons bekende e-mailadres. Tenslotte, op Youtube zijn van de IMYB 2012 filmverslagen te vinden (zoek op 'IMYB 2012').

Nederlandse team is Francisca op een gedeelde 14^e/15^e plaats geëindigd met 73 punten, en Mick en Jelle op de 28^e en 29^e met respectievelijk 62 en 61 punten. Tsjechië haalde dankzij een tweetal jonge vrouwelijke imkers (zij werden 1^e en 2^e) de landentitel binnen. Voor de volledigheid alle landen in volgorde van resultaat: Tsjechië, Oostenrijk, Polen, Slowakije, Slovenië, Engeland, Bosnië-Herzegovina gedeeld met Duitsland, Liechtenstein, Nederland, Ierland, Wales, Schotland en tenslotte nieuwkomer Israël.

Discussie achteraf

Er was wel discussie over de derde plaats voor Polen. Polen had namelijk een 'strategisch team' ingezet met slechts twee deelnemers. Slim wanneer je slechts twee 'heel goede' teamleden kunt inzetten en het landenteamresultaat op basis van de gemiddelde individuele score wordt bepaald. Voor ons als Nederland is dit geen probleem – met 'slechts' amateurdeelnemers is voor ons meedoen belangrijker dan winnen.

Vooruitblik 2013 en verder

De IMYB groeit volop en begint echt een jaarlijkse traditie te worden. De organisatie voor de komende jaren ligt in handen van Duitsland (2013) en Slovenië (2014). Wie weet daarna zelfs buiten Europa!

De IMYB 2013 wordt gehouden in Münster, van 20 t/m 23 juni (let op, dus niet in de zomervakantie!). Zoals van onze oosterburen verwacht mag worden pakken zij het 'sehr gründlich' aan. Dankzij de beoogde locatie, rondom het bijenteeltmuseum in Münster ca. 60.000 bezoekers per jaar) en met als tijdstip de zonnwende, belooft dat weer heel wat voor volgend jaar! ■



Het onderdeel anatomie

Bijenhouden in november

Leo van der Heijden

Ook nu het bijenseizoen is afgelopen hebben onze bijenvolken aandacht nodig. Door een regelmatige controle van de bijenstand zien we bijvoorbeeld tijdig eventueel vandalisme, heel vervelend voor imker en bijen. Dergelijke vernieling hoeft niet direct door opgeschoten jongeren veroorzaakt te zijn. Bij vandalisme aan onze bijenstand denk ik meer aan allerlei dieren die in de komende winterperiode onze bijenvolken zien als een extra voorraad voedsel.

Beestachtige vandalen

Lastpakken zijn spechten, spitsmuizen en mezen. Spechten en mezen lokken de bijen naar buiten door op de vliegplank of tegen de kast te 'kloppen'. Bijen die zich buiten wagen worden direct opgepikt. Spechten maken met gemak een gat in een (kunststof) kast. Over de kast een vogelnet spannen is dan het enige wat helpt. Muizen, met name spitsmuizen, kruipen in de wintermaanden de bijenkast in op zoek naar voedsel. Veld- en huismuizen gebruiken soms de beschutting van een bijenkast om een nest te maken. Als de bijen op de wintertros zitten, kunnen de muizen ongestoord naar binnen wandelen. Daar knagen ze de onbezette raten stuk en bevuilen de kast met hun ontlasting. Alleen de spitsmuis is een insecteneter en kan veel bijen opeten die van de tros los komen door de onrust die ze heeft veroorzaakt. Om muizen te weren kan

voor het vlieggat een strook vierkant gaas (maaswijdte 0,5 x 0,5 mm) bevestigd worden. De vliegspleet blijft hierdoor volledig open, wat de ventilatie ten goede komt. Er zijn ook muizenroosters te koop.

De stoep vegen

Controleer na een koudeperiode of de openingen niet verstopt zijn door dode bijen. Tijdens die koude tijd sterven de bijen in de kast doordat ze niet kunnen uitvliegen. Even het muizenrooster verwijderen en met een stokje of bijenveger de dode bijen uit de kast vegen. Hierdoor kunnen de bijen bij mooi weer ongehinderd naar buiten. En wat misschien nog wel belangrijker is de ventilatie van de kast is weer op orde.

Ventilatie

Voor voldoende ventilatie laten sommige imkers de gaasbodem ook gedurende de winter volledig open. Als de bijenkast op een beschutte plek staat is dit geen probleem. Het feit dat bijen de gaasbodem met propolis dichtkitten geeft aan dat bijen liever een gesloten bodem willen. Dat is voor mij de reden om de gaasbodem zoveel mogelijk met een varroalade te sluiten. Alleen tijdens warme zomerdagen haal ik de lade er uit.

Extra nut van varroalade

De varroalade moet wel regelmatig worden schoongemaakt. In het voor- en najaar, als de temperatuur nog voldoende

hoog is, is de varroalade een broedplaats voor de larven van de grote en kleine wasmot. Elke twee tot drie weken na inspectie de lade schoonmaken is voldoende.

Kijk bij deze inspectie naar de aanwezigheid van varroamijten, poepjes van muizen, kapot geknaagde bijen en vocht- en schimmelplekken. Het zijn indicatoren van het welzijn van het bijenvolk. De hoeveelheid wasmul vertelt iets over de grootte van het bijenvolk. De plek van de wasmul verradt waar de bijentros zit. Schimmel op de varroalade geeft aan dat het volk last heeft van vocht. Zorg dat de kast voldoende hoog staat zodat geen optrekend vocht van de grond in de kast komt. Zet de kast ook een klein beetje schuin naar voren. Het condenswater dat in de kast ontstaat, kan dan via de vliegspleet naar buiten. Zorg ook dat de vliegplank wat naar beneden hangt. Het komt nogal eens voor dat de vliegplank horizontaal of zelfs iets schuin omhoog staat.

Regenwater loopt dan van de vliegplank de kast in. Het zal duidelijk zijn dat dat niet goed is. Bijen hebben een droge kast nodig. Dan kunnen ze strenge vorst makkelijk weerstaan.

Oxaalzuur: voorwerk

In de maand november is het nog te vroeg om oxaalzuur te druppelen. Het bijenvolk moet zonder broed zijn voor een effectieve behandeling met oxaalzuur. Afhankelijk van de temperatuur en het bijenras kan er nog een klein broednestje

foto's: Leo van der Heijden



Spechtschade aan vliegspleet bijenkast



Wasmul op varroalade

Doe-het-zelvers gezocht!

Bijhouders vinden van alles uit: een extra slimme sluiting voor de vliegspleet, een handigheidje om de koningin te merken, ingenieuze wassmelters, rijdende bijenstanden, roept u maar.

In 2013 komt er in Bijhouden een rubriek speciaal voor dit soort originele en praktische vindingen, met foto's en toelichting. 'Uitvinders' worden van harte opgeroepen vanaf nu een mailtje of briefje met een korte beschrijving, liefst met een afbeelding, op te sturen naar het redactiesecretariaat. Ook imkers die mij willen tippen over het vindingrijke werk van een collega, wordt gevraagd contact op te nemen. In de wetenschap dat het onder de imkers wemelt van dit soort inventieve gereedschappen, apparaten en wat niet al, reken ik op een groot aantal reacties! ■

Bart de Coo



Benodigheden oxaalzuur druppelen



Druppelen oxaalzuur

aanwezig zijn. Daar zitten dan ook nog eens een groot deel van de mijten in verstoppt. Nog even geduld tot december bij een temperatuur tussen de -5 en +5°C. Dan is het tijd om de behandeling uit te voeren. Ik heb het dan over de druppel-methode met een oplossing van oxaalzuur in suikerwater. De benodigde materialen staan dan natuurlijk klaar. De winter kan grillig zijn. Het is jammer als je juist op dat ene moment dat behandeling mogelijk is, niet de juiste spullen in huis hebt. Zorg dat je alle benodigheden klaar hebt liggen. Een injectiespuit van 50 ml met maatverdeling. Een glazen pot waarin de voorraad suikerwater/oxaalzuur kan worden vervoerd. De pot moet van boven voldoende breed zijn om met de injectiespuit makkelijk de vloeistof op te kunnen zuigen. Oxaalzuurpoeder, suiker, handschoenen en een zaklamp. Met de zaklamp is het gemakkelijker om te bepalen waar het bijenvolk dat op twee broedbakken is ingewinterd zich bevindt. Want zeker in een bijenstal kan het in december donker zijn. Als je dan, na het weghalen van de dekplank, geen bijen ziet is het soms moeilijk te bepalen of het volk alleen in de onderbak of nog halverwege de bovenbak zit. Zit het volk in de onderbak? Verwijder dan de bovenbak voor je gaat druppelen.

Druppelen volgens de regels

Een oxaalzuur/suikeroplossing is beperkt houdbaar, maar koel bewaard blijft ze toch wel twee weken goed. Komt het moment van behandelen eraan, maak de oplossing dan alvast klaar. Bereken eerst hoeveel vloeistof je maximaal nodig kunt hebben. Elk straatje bezet met bijen wordt behandeld met 5 ml. Een goed bijenvolk bezet makkelijk zeven tot acht straten. Dat is 35 tot 40 ml. Omdat je beter wat over kunt hebben dan tekortkomen, reken met 50 ml per volk. Bij 10 volken heb je

een halve liter oxaalzuur/suikeroplossing nodig. Maak eerst een 1 op 1 suikeroplossing en meet hier een halve liter van af. Voeg aan deze halve liter 17,5 gram oxaalzuur toe. Goed schudden of roeren zodat het oxaalzuur goed oplost. Daarna is de vloeistof klaar voor gebruik. Kijk voor het toepassen op internet bij Imkerpedia. Zoek op: 'oxaalzuur druppelen'. Daar staat een leuke film van Hennie Kroese waarin het druppelen wordt gedemonstreerd. Hennie gebruikt een druppelflesje waar vroeger perizin mee werd gedruppeld. ■ www.imkerpedia.nl/wiki/index.php/oxaalzuur_druppelen

Foto van de maand



Maud en Roy Tomesen in Doetinchem hebben een groot legkippenbedrijf. In hun schaarse vrije tijd houden ze samen bijen op hun terrein aan de rand van de stad. Vorig jaar ontstond het idee om een eierautomaat in een schuur naast hun huis te installeren. Ze hadden genoeg van het geloop aan de deur en nu kan men er van 8 tot 8 uur terecht voor eieren. Maar de honingverkoop uit de automaat loopt nu ook als een trein. Even een paar euro in de gleuf en waar vroeger een nasibal uitkwam, is dat nu een pot honing. Ina van der Vlist maakte de foto. ■



Jaargang: 6
..... november
..... 2012.....

Cursussen bijenhouden

Amersfoort – korfvlechten en basiscursus

Korfvlechten start 14 november, 19.30-22.00 u, aan de Slaagseweg 7, Hoogland. Start basiscursus 4 februari in het NME A'foort met theorie. In maart praktijk op zaterdagochtend. Inl.: Els de Bruin, t 033-4613428, e elsdebruin@hotmail.com

Amstelland – biologisch imkeren, basis- en vervolgcursus

Bij voldoende belangstelling start er komende winter een cursus biologisch imkeren. Deze zal bestaan uit 4-5 theorielessen en 1 of 2 demonstraties. De basis- en vervolgcursus starten voorjaar 2013. Inl.: H.S. Kooij, t 020-6452285, e hskooij@hetnet.nl.

Beilen – kennismakingscursus

Start in maart 2013 met theorielessen (2), gevolgd door 3 praktijklessen, in de Bijenstal van de Ymkervereniging Eendracht Beilen en Omstreken aan de Hijkerweg te Beilen. Inl.: L. van de Bult, t 0593-523957, e deklomphoek@hotmail.com

Bommelerwaard – basiscursus

Start maart 2013. De cursus omvat ten minste 5 theorieavonden en 10 praktijklessen gedurende het bijenseizoen.

Kosten bedragen ± € 150,-. Inl. bij leraar Henri Boons, t 0418-631436, m 06-12367808, e henri.boons@bijenvolken.nl

Brielle – basiscursus

De NBV afd. Voorne-Putten start in februari 2013 een basiscursus. De cursus bestaat uit 8 theorie- en 12 praktijklessen. De theorieavonden worden gehouden in Zuidland op donderdag, de praktijklessen meestal op zaterdag in bijenstal 'de Bijenstek' in het recreatiegebied 'de Bernisse'. De cursus duurt tot half oktober. Inl.: NBV-docent Wim van Rooijen, t 0181-452464, e w-j-vanrooijen@planet.nl

Eerbeek – basiscursus

Start in februari 2013. De cursus bestaat uit ca. 4 theorie- en 12 praktijklessen plus 1 of 2 excursies. De kosten bedragen € 135,- incl. lesmateriaal (theorie), examen, koffie en thee. De cursus duurt tot begin oktober. Inl.: NBV-docent Harrie Leeflang, t 0313-654506, e bijenleef@hetnet.nl

Elspeet – basiscursus

Les op de donderdagavond, om de twee weken. Inl.: Gijsbert van de Kolk, t 0577-491736, e gijsvliegbi@hotmail.com. Organisatie 'De Blieë Bie', zie ook <http://elspeet.bijenhouders.nl>.

Emmeloord – basiscursus

Start in het voorjaar. Inl.: Tineke Alberts, t 0527-785428, e tinekealberts@live.nl

Heino e.o. – basiscursus

Start begin 2013 met de eerste theorieles (6), gevolgd door 10 praktijklessen die gelijk lopen met de natuurlijke ontwikkelingen van het bijenvolk van maart tot in oktober. De kosten bedragen € 150,- incl. lesmateriaal (theorie) koffie/thee en een bijenvolk. Inl.: Manni Weertman, t 0572-391600, e m.weertman@gmail.com.

Lanaken (B) – cursus voor beginnende imkers

Een cursus van 11 lesdagen, de eerste tien op zondag van 9-12 u in De Bessemer, Bessemerstraat 6 te Lanaken (buurgemeente Maastricht). Eerste les 27 jan., max. 40 deelnemers. Docent Bert Eben uit Bocholt. Afsluiting in het Bijenteeltmuseum, zondag 2 juni, met voordracht over oude imkerij, uitreiking diploma's.

Zij die na het volgen van de lessen effectief starten, krijgen van de bijentelersbond een bevolkte bijenkast cadeau. De eerste jaren worden zij door ervaren imkers met raad en daad bijgestaan. Inl.: Bijentelersbond Lanaken e.o., Bessemerstraat 432, 3620 Lanaken, t +32-89717547, e achiel.geurts@telenet.be

Midden-Brabant – basiscursus en cursus Bijengezondheid

De groep Midden-Brabant organiseert in 2013 op twee plaatsen (Tilburg en Berlicum) een basiscursus Bijenhouden. Tevens organiseert men bij voldoende belangstelling een cursus bijengezondheid. Theorielessen (3) in februari en maart 2013, praktijklessen (3) in voorjaar en zomer. Kosten € 30,-. Inl. en opgave voor genoemde cursussen bij: Attie-Jan Grasso, e a.j.grasso@xs4all.nl.

Nijmegen – basiscursus

De cursus (voor NBV-diploma) omvat 6 theorie- en 7 praktijklessen en wordt gegeven door Nelleke en Martien Walraven, beide leraar bijenteelt. t 024-3444628, m 06-48291776, e martien.walraven@kpnplanet.nl

Vraag & aanbod

Adverteren in Vraag & aanbod is uitsluitend bedoeld voor de particulier die zijn materiaal incidenteel te koop aanbiedt. Vraag voor handelsadvertenties de tarieven op bij het redactiesecretariaat.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof.

Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info: i www.imkerij-immenhof.nl of t 024-3584 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Te koop: honing van springbalsemien. € 5,- per kilo. t 0184-692287 (Ottoland).

Voor verzamelaars van bijenboeken:

Spengler (1903), Ootmar, Maeterlinck, Tickner Edwards, Joustra, Van Gool, Frankenhuis en vele anderen. Inl.: Ko Zoet, Het Groenlandsstraatje 5, 8891 GX Terschelling of kooszoet@kpnplanet.nl.

Vraag & aanbod

Schriftelijke opgave van advertenties uitsluitend bedoeld voor particulieren die materiaal incidenteel te koop aanbieden, bij mw. M. Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen e redactie@bijhouders.nl. U krijgt voor de kosten een factuur toegestuurd, vermeld daarom uw adresgegevens in uw opgave. Geen geld overmaken of overschrijvingsformulieren opsturen! Het tarief voor 'Vraag & aanbod' is €10,- voor de eerste twintig woorden, ieder woord meer €0,25 per woord. Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag.

Nederlandse

Bijhoudersvereniging

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422422 f 0317 424180

e secretariaat@bijhouders.nl

i www.bijhouders.nl

bank 53.90.42.897, ING 846801

Voor betalingen vanuit het buitenland:

IBAN: NL62ABNA0539042897

BIC: ABNANL2A

Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 u.

Het Bijnhuis (winkel)

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422733, f 0317 424180

e bijnhuis@bijnhuis.nl

i www.bijnhuis.nl

bank 53.90.42.900, ING 823276

Open: dinsdag t/m vrijdag 08.30-17.00 u

bijen@wur Plant Research International (PRI)

(v.h. PPO-Bijen, Ambrosiushoeve)

Centraal Meldpunt Bijenziekten (ma t/m vrij

van 9.00 - 17.00 uur, op afspraak)

Postbus 16, 6700 AA Wageningen.

Bezoekadres: Droevendaalsesteeg 1,

6708 PB Wageningen, t 0317 486001,

e bijen@wur.nl i www.bijen.wur.nl

Spuitschade melden

Klantencontactcentrum van de nieuwe

Voedsel- en Warenautoriteit

t 045 5466230

Amerikaans vuilbroed

Gevalen of vermoedens van Amerikaans

vuilbroed (AVB) altijd melden bij:

nVWA (AID), meldpunt Dierziekten

t 045 5463188

Kabinetsbeleid

Ook NBV gaf formateurs boodschap mee: Kabinet 'Stuifmeel Plus'?

Voorzitter Jan Dommerholt heeft in oktober namens de vereniging de formateurs Kamp en Bos per brief een paar dringende vragen meegegeven op de weg naar het regeerakkoord: Laat de nieuwe regering in haar beleid impulsen geven aan een continu en gevarieerd stuifmeelaanbod door bijenvriendelijk groenbeheer, vooral via de juiste prikkels voor bezitters en beheerders van grond. Ook herhaalt de NBV zijn verzoek aan een vorig kabinet om ondersteuning van het werk van de vereniging op het gebied van scholing en voorlichting.

Zie voor de volledige tekst de website, www.bijhouders.nl.

Familiebericht

*Jan: bloemen
een tuin, een kas
wat vogels en hommels
Jan in zijn sas!
een bijenhotel
voor de natuur
voor Apis mellifera
ging Jan door het vuur*

Wie Jan zei, zei bijen!

Op zondag 30 september overleed onze collega-imker

Jan Pennings

Vele jaren was hij onze fijne collega-imker. Altijd stond hij klaar om ons te adviseren en met raad en, vooral, daad bij te staan. Een keur aan werkzaamheden heeft hij al die jaren op zich genomen. Naast deponhouder was hij vele jaren bestuurslid. Ontelbare bijenzwermen wist hij door heel Aalten te scheppen, die vervolgens ten goede kwamen aan een 'imker in nood'. Meerdere keren per jaar konden belangstellenden voor informatie hem tegenkomen in de bijenkraam. Dit resulteerde telkens weer in nieuwe bijhouders. Ook was hij jarenlang de vertegenwoordiger van de Aaltense afdeling bij de Groep Achterhoek. We zijn hem voor alle inzet bijzonder erkentelijk! Met zijn overlijden is er een heel lege plaats in de vereniging ontstaan.

We wensen zijn vrouw Riek en zijn kinderen veel sterkte voor de komende tijd.

Bestuur en leden imkervereniging
NBV-afdeling Aalten

Contributie 2013

De NBV staat flink in de belangstelling. De bijhouderscursussen trekken veel mensen die met bijhouden willen beginnen, of in ieder geval geïnteresseerd zijn in de boeiende materie van de honingbij. Het aantal leden, onze achterban groeit. Dat is op zich zeer verheugend. Het betekent ook meer financiële armslag voor verenigingsaandacht voor het brede spectrum van het bijhouden. Begin januari krijgt u het verzoek de contributie voor 2013 te voldoen. Het tijdschrift *Bijhouden* ontvangt u een paar weken later. Graag aandacht voor de onderstaande punten:

- Bij verhuizing tijdig uw nieuwe adres aan het secretariaat van de NBV in Wageningen doorgeven, zodat de nota voor de contributie 2013 en *Bijhouden* op het juiste adres bezorgd worden.
- Als u van afdeling wilt veranderen of die stap al heeft gezet, dit graag direct doorgeven. Het kan namelijk van invloed zijn op de hoogte van het contributiebedrag op de nota.
- Mocht u uw lidmaatschap per 2013 willen beëindigen dan moet dat **schriftelijk vóór 1 december 2012** gebeuren. Wij stellen het zeer op prijs als u deze melding voorziet van uw lidnummer (zie de adresdrager) en daarbij ook de reden van het beëindigen opgeeft.

Richt uw schrijven s.v.p. aan:

Ledenadministratie NBV

t.a.v. mw. Gerda Bogaards

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

of per e-mail:

e secretariaat@bijhouders.nl.

Bij voorbaat dank!

Agenda

Het gehele jaar Weert

Natuur- en Milieucentrum 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4, is het hele jaar open. Meer info en openingstijden zie www.nmcweert.nl. Inl.: t 0495-524893, e info@nmcweert.nl.

16-18 november Québec Canada

Apimondiacongres met als thema: 'Queen breeding, selection and honey-bee health'. Meer info op: www.craaq.qc.ca/le-calendrier-agricole/apimondia-symposium-2012/e/120

17 november Breda

2^e Studiedag NBV, zie oktobernummer.

22 november Groningen

Symposium 'Groenbeheer met oog voor bijen', 13-17 u in het kantoor van de Gasunie. Organisatie Natuur- en Milieufederatie Groningen en de gemeente Groningen. Programma in drie delen: oorzaken en aard bijenproblematiek; met tips voor bijvriendelijker groenbeheer; ervaringen en praktijkvoorbeel-

den groenbeheer; discussie en vragen.

i info@nmfgroningen.nl, Kristin Wijnja of Ellen Farwick, Natuur en Milieufederatie Groningen t 050-3130800

22-25 november Apeldoorn

'Groene Passie', de nieuwe beurs voor de consument met de thema's biologisch tuinieren, stadstuinbouw en permacultuur. Zie www.groenepassie.nl.

24 november Merkelbeek (L.)

3^e Studiedag NBV, zie oktobernummer.

24 november Bornerbroek

Ledenbijeenkomst Carnicavereniging Oost-Nederland. In 'Het Café', Entersestraat 2, 7627 LV Bornerbroek. a 13.00 u Verloting: 2 drieraamkastjes met een F1-moer. Kees van Holland vertelt over ontwikkelingen in de bijenhouderij, Poolse imkers en het bijeninstituut in Celle (D). Leden Groep Oost-Nederland ook welkom. Inl.: Henk Roerink, t 053-4327711, e henk.roerink@home.nl

29 november Udenhout

Lezing Mari van Iersel: 'Varroabestrijding is een doodlopende weg. Maar is er wel een alternatief?' a 20.00 u Partycentrum 'de Schol'. Inl.: Marcel Horck, m 06-15258421, e mjmhhorck@online.nl.

26 januari Wageningen

Ontmoetingsdag bestuivers. Programma volgt.

21 februari Udenhout

Lezing Kees v. Holland 'Korfinkeren – Hoe en wat?' a 20.00 u in Partycentrum 'de Schol'. Inl.: Marcel Horck, m 06-15258421, e mjmhhorck@online.nl.

23 februari Wageningen

Bijeenkomst NBV groepen en hoofdbestuur.

27 april Wageningen

Algemene Ledenvergadering NBV in Hof van Wageningen.



Loop eens binnen in het Bijenhuis

Ook voor allerlei cadeauartikelen gemaakt van bijenproducten